МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

# СЕРДАЛО
## свет

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай областнойн Грозненски городскойн комитетий а Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета а орган

КIиранди
27
ДЕКАБРЬ
1959 шу
№ 104 (2416)
Мах 20 кеп.

## Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета пхелагIа сесси

25 декабре республикански пионерийн школьникийн Дворецехь хилар шозлагIа хержача Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета пхелагIа сесси.

Сессе дийцар:

1) «1960 шера Нохч-ГIалгIай АССР халкъа боахам дегIабоалабара Пачхахьалкхен планах» (докладчик Нохч-ГIалгIай АССР Пачхахьалкхен планови комиссе председатель, депутат **Е. В. Брыксин**).

2) «1960 шера йолча Нохч-ГIалгIай АССР Пачхахьалкхен бюджетах» (докладчик Нохч-ГIалгIай АССР финансай министр, депутат **Б-Г. Дарсигов**).

3) Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Указаш чIоагIдарах (докладчик Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь, депутат **М. И. Комаров**).

Сессе ладийгIар 1960 шерара Нохч-ГIалгIай АССР пачхахьалкхен бюджетах йолча депутата **Аванесова** содокладага.

Хьалхарча шин дешах хиннача преннеех къамаьлаш дир 14 саго.

Дийцача дешаех массе раьза а волаш сессе тIаийцар 1960 шера Нохч-ГIалгIай АССР халкъа боахам дегIабоалабара Пачхахьалкхен планах дола Закони 1960 шера Нохч-ГIалгIай АССР Пачхахьалкхен бюджетах дола Закони.

Сессе чIоагIдир йиъ лагIа сесси хилча денз Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо тIаийца Указаш.

### Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумах бола

# ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1959 шера 23 декабре ший болх дIахо бихьар ССКП Центральни Комитета Пленумо.

Iуйрийнарча заседане ЦК Пленумо ладийгIар Таджикистана Компарте ЦК хьалхарча секретара нов. Т. У. Ульджибаевеи Азербайджана Компарте ЦК хьалхарча секретара нов. В. Ю. Ахундовеи яьча докладашка.

Цул тIехьагIа юрта боахам дIахо а дегIабоалабарах яь докладаш ювца йолаелар (лаьттанца деш дола балхаш тоадареи, ялат, шекар ду свеклаш, боамби, кхыйола технически культураш, коартолаш, баьца дaараш, сомаш, комсаш, лаьттах хьатIайоала кхыйола продукташ дукхагIа яхареи хьакъехьа, юкъара берзабаь бола хьайбай боахам дегIабоалабареи, дулх, шура, фуаш, кхыйола хьайбай продукташ дукхагIа яхареи хьакъехьа, колхозаши совхозаши кадращца чIоагIъяра хьакъехьа, юрта боахама дIахо механизаци яра, къахьегама овсарал лакхъяра, продукцега шийга дIадодар чухнахьа даккхара хьакъехьа, колхозийи совхозийи юкъара боахам чIоагIбареи колхозникий материальни хьал-торо тоаяреи хьакъехьа ССКП XXI съездои ЦК декабрьски (1958 ш.) Пленумои яь решенеш кхоачашъяра де дезача гIулаккхех).

Iуйрийнарча заседане къамаьлаш дир новкъосташа А. Н. Ларионова (ССКП Рязански обкома секретарь), Я. С. Чижа (Львовски областерча Золочевски района Шевченко цIерахча колхоза свинарь), А. П. Кириленко (ССКП ЦК-а Президиума члeналла кандидат, ССКП Свердловски обкома секретарь), Т. К. Третьякова (Краснодарски краерча Кореновски района Кирова цIерахча колхоза председатель).

Сайрийнарча заседане къамаьлаш дир новкъосташа: С. Д. Игнатьева (ССКП Татарски обкома секретарь), Е. А. Долинюка (Тернопольски областерча Мельница-Подольски района Сталина цIерахча колхоза звеньевая), Д. А. Кунаева (Казахски ССР Министрий Совета председатель), С. К. Короткова (Чувашски АССР Вурнарски района Ленина цIерахча колхоза председатель), А. Ф. Засядько (СССР-а Министрий Совета Председатела заместитель), К. И. Шаплыко (Мински областерча Любански района «Червоная змена» яхача колхоза председатель).

* *

1959 шера 24 декабре ССКП Центральни Комитета Пленума Iуйрийнареи сайрийнареи заседанеш хилар. Цига дийцар дIахо йодача хана юрта боахам дегIабоалабарах дола дош (лаьттанца деш дола балхаш тоадареи, ялат, шекар ду свеклаш, боамби, кхыйола технически культураш, коартолаш, баьца дaараш, сомаш, комсаш, лаьттах хьатIайоала кхыйола продукташ дукхагIа яхареи хьакъехьа, юкъара берзабаь бола хьайбай боахам дегIабоалабареи, дулх, шура, тха, фуаш, кхыйола хьайбай продукташ дукхагIа яхареи хьакъехьа, колхозаши совхозаши кадращца чIогIъяра хьакъехьа, юрта боахама дIахо механизаци яра, къахьегама овсарал лакхъяра, продукцега шийга дIадодар чухнахьа даккхара хьакъехьа, колхозий юкъара боахам чIоагIбареи колхозникий материальни хьал-торо тоаяреи хьакъехьа ССКП XXI съездои ЦК декабрьски (1958 ш.) Пленумои яь решенеш кхоачашъяра де дезача гIулаккхех).

Iуйрийнарча заседане къамаьлаш дир новкъосташа В. П. Мжаванадзе (ССКП ЦК Президиума членалла кандидата, Грузе Компарте ЦК хьалхара секретарь), И. Ф. Кабанеца (Киевски областа Обуховски районерча «Червоный хлебороб» яхача колхоза председатель), П. Н. Демичева (ССКП Московски обкома секретарь), В. Н. Рыбачека (Сталинградски областа Нехаевски районерча «Красное Сормово» яхача колхоза доярка), В. А. Иванова (Ростсельмаша завода директор), И. Н. Малашенко (Ставропольски края Кочубеевски районерча Сталина цIерахча колхоза воккхагIа вола жа Iу), А. Я. Пельше (Латве Компарте ЦК хьалхара секретарь), М. Ш. Мавлютова (Башкирски АССР Кармаскалински районерча Калинина цIерахча колхоза председатель), Т. Ахуновас (Ташкентски областа Чиназски районерча Кирова цIерахча колхоза боамби чуэцача машина механик-водитель), В. П. Мыларщикова (Московски областерча специализированни коартолий-баьца даарий совхозий треста директор), М. Е. Мацепуро (БССР юртбоахама Iилмай Академе механизацеи электрификацеи Института директор), Г. И. Паромонова (Красноярски края Минусински районерча Сталина цIерахча колхоза председатель).

Сайрийнарча заседане къамаьлаш дир новкъосташа А. В. Гиталова (Кировоградски областа Ново-Украински районерча ССКП XX-ча съезда цIерахча колхоза бригада бригадир), К. Г. Пысина (ССКП Алтайски крайкома секретарь), В. И. Эдельштейна (ВАСХНИЛ-а почетни академик, Тимирязева цIерахча юртбоахама академе баьца дaараш леладара кафедра заведующи), А. Ю. Снечкуса (Литва Компарте ЦК хьалхара секретарь), В. Н. Куликова (Казахски ССР хлопкотрестеи «Пахта-арал» яхача совхозеи директор), А. А. Демина (Иркутски областа Нижнеудински районерча «Гигант» яхача колхоза председатель).

ССКП ЦК Пленумо ший болх дIахо бу.

# ССКП Центральни Комитета Пленум

22 декабре Москве, Йоккхача Кремлевски дворецe хьайийлар Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленум.

Пленум хьайийлар ССКП ЦК Хьалхарча секретара новкъоста **Н. С. Хрущева.**

Пленуме дувца оттадаьд юрта боахам дIахо а дегIабоалабарах — ССКП XXI-гIча съездеи ССКП ЦК декабрьски (1958 ш.) Пленумеи лаьттанцара боахам дегIабоалабара а ялат, шекар ду свекла, боамби, кхыйола технически культураш, коартолаш, баьца дaараш, сомаш, комсаш кхыйола лаьттанцара йоала продукташ алсамъяхара а хьакъехьа, юкъара хьайбай боахам дегIабоалабара а дулх, шура, тха, фуаш, кхыйола хьайбашкара йоала продукташ алсамъяхара а хьакъехьа, колхозаши совхозаши кадращца чIоагIъяра хьакъехьа, дIахо а юрта боахама механизаци яреи, къахьегама овсарал лакхъяреи, продукци хьаяккхарга дIабода мах лохбареи хьакъехьа, колхозий юкъара боахам чIоагIбареи колхозникий материальни вахар тоадареи хьакъехьа яь решенеш кхоачашъяра де дезарех дола дош.

Пленума балхаца дакъа лоацаш ба союзни республикай компартей ЦК-ай, парте обкомий, крайкомий секретараш, союзнии автономнии республикай Министрий Советий председателаш, совнархозий председателаш, советскии юртбоахамеи органий кулгалхой, колхозий председателаши совхозий директораши, юртбоахамера толашагIа бола болхлой, Iилмахой, промышленни предприятешкара викалаш.

Эггара хьалхагIа доклад йир ССКП ЦК Президиума членалла кандидат волча РСФСР Министрий Совета председатела **Д. С. Полянске.**

ССКП Центральни Комитета Пленуме дувца оттадаь, дIахо а юрта боахам дегIабоалабареи, лаьттанцара а хьайбашкара а йоала продукташ дукха алсамъяхареи хьакъехьара дош, йоах нов. Полянске, Iалaьмате боккха халкъа боахамеи политически лоархIам болаш да.

Коммунизм хьалъяра йолча программа тIеи ССКП XXI-гIча съездо тIаийцача ворхI шера йолча плана цифрашкеи Iалаьмате йоккха терко тIайохийташ да колхозийи совхозийи боахама беррига доакъош дегIадоаладелга, колхозий строй дIахо а чIоагIъелга.

Укх шера во хинна климатически хьалаш доллашехьа а, республикерча колхозашеи совхозашеи тIеххьарча пхе шера юкъера лаьрхIача пхьан шера дехкачул дукхагIа ялат дехкад пачхахьалкхенга. Шекар ду свекла эггара чIоагIагIа хьийкъа хиннача 1954 шерачул кхозза дукхагIа кийчъяьй из культура. Соахкарчул дукхагIа ийцай коартолаш, баьца дaараш, лен-волокно, сомаш, комсаш.

Пачхахьалкхенга дулх, шура, кхыйола продукташ йохкара план ханал хьалха кхоачашъяьй республико.

ХIаьта а дуккхача областашкарча, краяшкарча, автономни республикашкарча колхозашеи совхозашеи йоаггIаш йола порядок оттаьяц лаьттанцарча боахаме. Цар агротехника телхаю, удобренеш кIезига ехк кхашка, во тоаду оахам, зябьи параши ахара йола планаш кхоачашъяц. Цу боахамашка ханнахь дIаец хIамаш, хан-ханнахьа гIулакх дац дIайийнача хIамашта, боаггIача тайпара къовсам лоаттабац оасарца, хIамаш чуэца ханаш тIехьатетт. Цудухьа да цар хьувкъамаш тешаме доацаш а.

ХьалхагIа а санна йоаггIача тайпара терко яц ялат даккхара Iаьржа доацача лаьттай зонерча районашка, къаьстта а Вологодскии, Новгородскии, Псковскии, Костромскии, Ярославскии областашка. Валови ялат дукхагIа даккхара доккхий кхоачамаш да Федерацерча ерригача колхозашкеи совхозашкеи.

ДIахо йодача хана ялатий боахам дегIабоалабара декхарий хьакъехьа ше дувцаш докладчика белгалдаьккхар ялат даккха йоккха тоpонаш хилар. Доккхий балхаш чакхдаха лаьрхIад республике. Миллионаш гектараш дола керда лаьтташ карадерзаде лаьрхIад Урала, Поволжья, СибарегIен, Дальни Востока районашка. Цо йиш хулийтаргья ялаташ дIадувргдола дукхагIа дIаде а совнагIа 500—600 миллион пунт ялат чуда а. Эрий даьда а ушал йола а лаьтташ карадерзадеш дола балхаш доладаьд Къилбаседа-Малхбузехьарчеи Iаьржа лаьтташ доацача Центральни зонерчеи районашка. Хувнаш юргья лаьтташка дIаюв хIамаш. КIезига хьувкъаш йола культураш массехк миллион гектар кIезигагIа дIаде а дукхагIа хьувкъам луши, эггара тIойленагIеи, эггара пайданагIеи йола культура — хьажкIаш дукхагIа дIае а лаьрхIад. Ворх шера планах 13 миллион гектар мара дIае ца лаьрхIа хинна из культура 20 миллион гектара тIа дIаювргйолаш я.

Массаза а йокъал латтачаргара дIамелъиккхача районе цхьан культураштa паранна аьха лаьтташ, мукъа ца а доадийташ цар тIа кхы культураш дIаювлга лаьрхIад.

Къулбехьа ядача районашкарча колхозашеи совхозашеи шера шозза хьувкъам чуба йиш хургйолаш, цхьа культура чуийцача шоллагIъяр дIаювргья.

Эггара дикагIа ялаташ хьувкъадергдола гIулакх да оахам дика тоаделга, лаьтташца деча балхий культура лакхъелта, севообороташ нийса оттаелга. Цхьаккха а юкъера па боаккхаш массадолча боахамашка укх гаргарча шин шера чухь сортех дола фу мара дIадувргдоацаш декхар оттадаьд хIанз.

Лаьттанца деча балхий культура лакхъеш дола комплексни балхаш чакхдахаро йиш хулийтаргья Российски Федерацега, моллагIа тайпа хаоттам хуле а шерра-шера доккхий хьувкъамаш даха, лаьрхIача тайпара дизза ялат чуда.

Нов. Полянске йоах, тIеххьарча шин шера шекар ду свекла дIаювш дола лаьтташ шозза дукхагIа а хиннад, хIаьта хIанз 1,2 миллион гектар а да. Шекар ду свекла яккхараи шекар дараи йола семилетка 1963 шера кхоачашъе аьнна декхар оттадаьд. Шекар ду шоллагIа база СибарегIеи Дальни Востокеи йилла лаьрхIад.

ДIахо докладчика дувц лен-долгунец дукхагIа яккхара, коартолаши баьца дaараши къаьстта цхьан боахамашка дIаера, сомийи комсийи бешамаш шеръяра а, хIаьта иштта плодоягодни гаьнаш тIайола лаьтташ шердара а де лаьрхIа гIулакхаш.

Къаьстта боккха лоархIам болаш да хIанз, йоах дIахо нов. Полянске, хьайбай боахам дегIабоалабар. 1959-шера 11 бетта колхозашеи совхозашеи соахкарча цу ханаца нийсдича дулх дукхагIа даьккхад 35 процент, шура — 13 процент, тха 15 процент, фуаш — 27 процент. 20 декабрь тIаккхоачаш пачхахьалкхенга дехкад 4,2 миллион тонн, е соахкарчул 1.244 эзар тонн дукхагIа дулх.

Рязански животноводаша соахкарчул кхозза дукхагIа дулх дехкад пачхахьалкхента. Цу тIа а цар дебадаьд колхозашкареи совхозашкареи масса тайпа доахани оалхазараши. Уж цIаккха ца хиннача тайпара доккхий толамаш да. Цар тешал ду шоаш хьалхашка оттадаь декхар кхоачашдара шоай беррига низ тIабохийташ цар къахьийга хилара. Рязанцаша яьккха котало—шоашта тIадилла гIулакх коммунистически хьисапе кхоачашдеш хиларах бола хьокхам ба.

Декхараш кхоачашдеш Iалaьмате дика хьокхам белар Е. И. Андреева председатель йолча Тамбовски областа Мичурински районерча Коминтерна цIерахча колхоза членаша. 1953 шерца нийсдича 40-зза дукхагIа доаккх цар дулх, шура — кхозза гаргга, фуаш — пхезза. С. К. Коротков председатель волча Чувашски АССР Вурнарски районерча Ленина цIерахча колхозо шера йолча планах лаьрхIа хинначул дулх ялхазза дукхагIа а шура шоззеи ахаззеи дукхагIа а дехкад укх шера пачхахьалкхенга.

ЗIамига толамаш дац оаха даьхараш, цхьабакъда, укх шера кхы а доккхагIа даха йиш йолаш дар уж, нагахьа санна массанахьа а доаггIача тайпара хьинаре къахьийга даларе. Къаьстта во вIашагIбеллаб болх Брянскии Орловскии областашка а Мордовски автономни республике а. ТIаийца декхараш дика дар цига, цхьабакъда, уж кхоачашдара вIашагIбелла болх бацар.

Белгалде дезаш да, цхьайолча областашкарча кулгалхоша кхоачамбоацараш могийташ хилар, колхозийи совхозийи вахарга хьожаш ца хилар. Цу гIулакхо мелбу партийнии советскии организацей болх, шоашта тIерча гIулакхах бехктокхам а хетийтац, шоай низех бIубенна а хилийтац. Цу тайпара беш бола болх харцахьа лархIа а дIабаккха а беза.

ДIахо йодача хана дулх а кхыйола хьайбашкара йоала продукташ а алсамъяхара йоккхий торонаш йолаш я Российски Федераци, аьлар докладчика. Царех керттераяр я баьш долаш даьда лаьтташ карадерзадаьча районашка хьайбай боахам болабар. Н. С. Хрущева аьлар, из вай шоллагIа бола бай ба аьнна. Да а да из бокъонца иштта.

Дулх алсамдаккхара гIулакха доккха дакъа лоацаргда кoа тIара оалхазараш дебадаро. Укх семилетках республике чIоагIа ебаргья дулхала йола кIорига ш (бройлераш). Кроликаш а цу тайппара ебае лаьрхIад.

Йоккхий торонаш я республике дIахо шура алсамъяккхара а. Цу гIулакха эггара чIоагIагIа эшаш дар детта доахан дебаделга а, хIаьта иштта царгара шура алсамйоаккхилга а шура хьаьнагIа хулийтилга а да.

Шура яккха аьнна ворхI шера оттаяь задани ханал хьалха, 5—6 шера, кхоачашъе а 5,5 миллион тоннага кхоачаш, вешта аьлча 1958 шерачул 1,7-зза дукхагIа, шура яккха а йиш йолаш я Российски Федераци.

ДIахо кхы а дукхагIа дебаргда жа. ХIара шерра-шера дукхагIа а дикагIа а Iалащде йиш хургья тхога халкъ, тIехь-тIехьа дукхагIа цунна хьашт хулча зипашца.

Хьайбашкара йоала продукташ алсамъяхара эшаш дола керттера гIулакх да тешам боллаш йола доакъарий база кийчъяр. Из дукхагIа чIоагIлургья хьажкIаш дукхагIа дIаюйя. Цунга хьежжа тIехь-тIехьа дукхагIа хилийта лаьрхIад белокаш дукхагIа йоахка доакъараш. Цу гIулакха дукхагIа дIае лаьрхIад клевер, люцерн, эспарцет, вика, люпин, бобови баьцаш.

Белгал ца дича даргдац, йоах докладчика, дулх даккхара ворхI шера йола план 5 шера кхоачашъе оаха лаьрхIа хилар. Цу тIа а, колхозникашеи совхозий болхлошеи шоай беррига хьинар тIадахийта къахьегарца уж лоархIамаш кхы а совдоах. Рязанскии Свердловскии областашкарча а Татарски АССР-ерча а юрта боахама къахьегамхоша хьайбашкара йоала керттера продукташ яхара ворхI шера йола план шин-кхаь шера кхоачашъе лаьрхIад.

ДIахо йодача хана юртбоахама производство дегIайоалаяра цун технически боарам лакхбанза а юрташка электрификаци чакхъяккханза а яргьяц. Укх ворхI шера ерригача колхозаштеи совхозаштеи электрификаци яь яккха лаьрхIад.

ХIанз декхар да юртбоахама производствона хадданза технически прогресс елга вIаштIехьдаккхар, совхозаши колхозаши комплексни механизаци юлургйолча кердача техникаца мамогга сихагIа Iалашъяр.

Кхоачашде дезаш доккхий декхараш хьалхашка латт колхозникий вахара-хьал лакхдергдола лард йоллаш бола колхозий юкъара боахам дIахо дегIабоалабара. Укх ворхI шера производственнии, культурно-бытовойи, чуIеча цIенойи гIишлош хьалъярга дIадахийта лаьрхIад шиб Iаь миллиард сом совгIа ахча. Хьалдергла пхи миллион совгIа цIа — дIадахача ворхI шера хьалдаь хиннарел кхозза гаргга дукхагIа. ДукхагIа хилийтанза яргьяц колхозашкара пекарнеш, столовеш, берий яслеши бешамаши, колхозникий, къаьстта а колхозницай къахьегам аттача боаккхаш а юкъара боахам дегIабоалабара дукхагIа теркам тIабахийта царга йиш хулийтаргйолаш а йола кхы учрежденеш.

ДIахо йодача хана колхозийи совхозийи боахам тоабара боккха лоархIам болаш да Iилманнеи производствонеи юкъера бувзам шербари чIоагIбари. Вай еррига партийнии, советскии, профсоюзнии, комсомольскии организацеш а Iилмаи культураи болхлой а декхарийла ба хIанз лаьттанцара а хьайбай а боахам лелабара культура лакхъяра, юрта боахама хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдара, цIаккха ца даьча тайппара колхозаштеи совхозаштеи доккха новкъостал де.

Республикерча партийнии советскии организацей берригача къахьегамхой цIерах нов. Полянске дош делар Пленума парте Центральни Комитета гонахьа кхотаденна долча Российски Федераце халкъаша ворхI шера план кхоачашъяр духьа лоаттабеча къовсаме керда толамаш доахаргхиларах, сийлахь-доккхача коммунизм хьалъяра гIулакха юкъе шоашкара доаггIаш дола дакъа лоацаргхиларах.

Цул тIехьагIа доклад йир ССКП ЦК Президиума членалла кандидат волча Украина Коммунистически парте ЦК хьалхарча секретара **Н. В. Подгорне.** Республикерча къахьегамхоша, шоай тороний чот а яь, ворхI шера йола промышленноста план пхе-ялх шереи юрта боахаме — пхе шереи кхоачашъе аьнна декхараш тIаийцадар, аьлар докладчика.

Нов. Подгорне йоах, кадраш балхаш тIа нийсъяра гIулакха юкъе доккхий хувцамаш хиннад Украине. 15 эзарнел совгIа бола партийнии советскии болхлой, промышленностеи юрта боахамеи специалисташ укх тIеххьарча шерашка колхозашкеи совхозашкеи лакхехьарча балхаш тIа хьожабаьб. ДикагIа йола кадраш оттаяьй районашкарча балхаш тIа а. ВIашагIа а ехкай чIоагI а еннай юххьанцара партийни организацеш. Уж хIанз ерригача колхозашка йолаш я.

Украина къахьегамхоша семилетка хьалхарча шера баьча балха итогаш ше ювцаш нов. Подгорне хоам бир, семилетка пхе шера кхоачашъе йиш хургйолча боараме юрта боахам, дегIабоагIаш хиларах. Цига белгалде дезаш да укх шера хаоттам во хинна хилар а ялаташ хьувкъара цо новкъарле яь хилар а.

Укх гарггарча шерашка лаьттанцарча боахаме кхоачашде дезаш дола керттера декхар да, йоах докладчика, беррига юрта боахам дегIабоалабара лард лоархIалуш дола ялат дукхагIа доаккхилга. Цу гIулакха де дезар да хадданза ялаташ хьувкъаделга, лаьттах пайда дикагIа эцилга, дикагIа йола агротехника юкъехухьилга, кIезига хьувкъам луча культураштa меттел хьувкъам дукхагIа луш йола культураш, къаьстта а хьажкIаш дIаювлга. Колхозашеи совхозашеи цу тайппара шоай беррига низ тIабахийтаб комплексни механизацин дикагIа йола балха методаши шерра юкъейоалаярца къахьегама овсарле лакхъяра а юртбоахама продукци, къаьстта а хьайбашкара йоала продукци, яккхарга дIабода мах лохбара а.

ДIахо дувц докладчика, ворхI шера йола заданеш кхоачашъяр духьа республике чакхдоахаш латта балхаш. Украина Коммунистически парте керттерча декхарех цаI лоархI ялаташ вои дикеи хьувкъаш дола гIулакх укх гаргарча шерашка дIа а даьккха, массайолча колхозашкеи совхозашкеи массаза ялаташ дика хьувкъаргдолаш дола гIулакх вIаштIехьдоаккхилга. ЧIоагIа терко ю республика фу кхедара гIулакх тоадара.

Валови ялат а доакъар а даккхара геттара боккха лоархIам болаш да дикагIа хьувкъаш а пайданагIа а йола культураш, кIезигагIа хьувкъаш йола культураш кIезигагIа а ювш, дукхагIа дIаер. Цудухьа дукхагIа дIа а йийна, укх шера 7,7 миллион гектар хиннай 1953 шера 2 миллион гектар мара ювш ца хинна хьажкIаш. Кхоачашдеш латт цхьан гектара тIара 30—40 центнер фуалъяьха хьажкIаш яхара а, тоъал тIоадал йолча районашка 500—700 центнери, хIаьта кхоачам хиллал тIоадал йоацача къулбехьарча районашка 300—400 центнери томараш тIехь хьажкIаш йоахкаш моша гIад даккхара а декхараш.

Республика механизатораша цхьатарра хьаллаьцар юртбоахама производства дерригача доакъошта комплексни механизаци еш нов. Мануковске бригада дIадоладаь гIулакх.

1963 шера 40 миллион тонн шекар ду свекла яккха езаш я Украина, аьлар дIахо нов. Подгорне. Цу гIулакха 1 миллиони 660 эзари гектарата кхоачаш из дIаювргйола лаьтташ дукхагIа хилийта а цун хьувкъам дикка лакхбе а беза. Свекла лелаяра керттера гIулакх да из дIаювши чуэцаши дераш санна долча халача балхашта дIахо йодача хана механизаци елга. Балхашта комплексни механизаци ярах боккха пайда баргба, дунен тIа эггара хьалхагIа вай селекционераша кийчдаь а шерра производстве юкъехухьаш а долча цхьан фух йола шекар ду свекла дIаювш хилча.

Иштта хоам бир докладчика, Украински ССР-а сомийи комсийи бешамаш тIайола лаьтташ шердеш а цар хьувкъам лакхбеш а хиларах. Мехка эггара дукхагIа плодаши комсаши кхееча республикех хулаш йоагIа Украина.

ДIахо йодача хана юкъара хьайбай боахам дегIабоалабара дешаш ше дувцаш нов. Подгорне белгалдир, бIаь гектар долча юртбоахама лаьттанна лоархIаш 59 бежани, цу даькъе 22—25 етт а болаш, 70 хьакхеи леладе лаьрхIа хиларах.

Докладчика белгалду, баха нах сихагIа дулхаца Iалашболба аьнна парте оттадаь лоархIамера декхар, дукхагIча даькъе, хьакхарч ебаярца кхоачашдергхилар. Укх шера республикерча колхозашеи совхозашеи 7 миллион гаргген, соахкарчул 24 процент дукхагIа, хIаьта торгующи организацеша цхьа миллион гаргген хьакхарч кхеяьй. 1960 шера хьалкхеергья колхозашкеи совхозашкеи 12—13 миллиони торгующи организацешка цаI ах миллиони хьакха, хIаьта 1963 шера хьалкхеергья 22—25 миллионага кхоачаш хьакхарч.

Цу тайппара тоалургдолаш да доахан кхедара гIулакх а. ДIахо йодача хана хIара шерра пачхахьалкхенга дохка лаьрхIад 4,7 миллион бежан е 1958 шерарчул 1,7-зза дукхагIа.

ДIахо Н. В. Подгорне аьлар, дуккхача областашкарча партийни организацеша хIанз а боьконца къовсам болабаьбац хьайбай продукташ, къаьстта а дулх дукхагIа даккхар духьа, хIаьта ерригача колхозаша шоай декхараш тешшаме кхоачашдергдолаш тIагIертта организаторски болх а лелабац де дезар а дац. Царех я, масала, Запорожски, Одесски, Николаевски областаш.

Керттерча декхарех хила а хиннад, долаш а да, аьлар дIахо докладчика, хьайбай боахамашка тешшаме доакъарий база вIашагIйоллар. ЛаьрхIача тайпара дулхи шуреи даккхара декхар кхоачашдара шозза дукхагIа доакъар Iалашданза даргдац тхо. Цу гIулакха а эггара лоархIам болашагIа яраш хьажкIаш я. Укх шера 50 миллион тонн силос еллай Украине. Укх гаргарча шин-кхаь шера бIаь миллион тоннага кхоачаш йолла лаьрхIад из.

ТIеххьара ший къамаьл чакхдоалаш Н. В. Подгорне дийцар колхозашкеи совхозашкеи къахьегама овсарал лакхъелга боккхача лоархIаме хилар. Цо цIераш яьхар къахьегама овсарал лакхъяра доккхий толамаш даьхача юрта боахаме хьалха латтарий. Цхьадола юртбоахама доакъош, аьлар докладчика, хIанз а кIезига механизаци яь да, цудухьа дукхагIа кулгашца а бу болх, хIаьта юртбоахама продукци, къаьстта а хьайбашкара йоала продукци, яккхарга дIабода мах лакха хилара керттера бахьан из а да.

Сихха хьайбаш дебадара цIенхаштта тоаде деза механизаци яра гIулакх. Украина Коммунистически парте Центральни Комитето керттера декхар а даь оттадаьд 1963 шерга кхачалехьа хьайбай боахаме комплексни механизаци елга.

Цу тайппара новкъоста Подгорне оттадир колхознии совхознии продукце маьхаш вIашийгарга доаладарах а, колхозашта трудоденоех доагIар тешшаме дIадала йиш хургйолаш йола резервни фондаш колхозашкеи совхозашкеи вIашагIйохкарах а, трудоденоех дукхагIа бола мах оттабарах а дола дош. Украина юрташка чуIеча цIенойи культурно-бытовойи гIишлош шерра хьалъе йолаенна хилар бакъдеш йола моттигаш йийцар цо. Нагахьа санна дIадахача бархI шерах хIара шера юкъера лаьрхIача бIаь эзар чуIе цIа хьалдеш хиннадале, укх шера шозза дукхагIа хьалду уж.

Колхозникаша, совхозийи РТС-ийи болхлоша, юрта боахама специалисташа, дерригача украински халкъо, аьлар нов. Подгорне, хьинаре къахьегарца коммунизм котъяккхар духьа чIоагIбергба семилетка пхе шера кхоачашъяра лоаттабу къовсам.

Цул тIехьагIа доклад йир ССКП ЦК Президиума члена, Казахстана Компарте ЦК хьалхарча секретара **Н. И. Беляева.** Укх Пленуме дувца оттадаь дош советски халкъа боккха лоархIам болаш да, йоах цо.

Мехка халкъа боахам дегIабоалабара Iалaьмате йоккхийча планашта юкъе боккха лоархIам бола моттиг дIалоац, йоккхий торонаш а кхоачамаш а долаш йолча Казахстана.

23 миллион гектар совгIа керда лаьтташ кара а дерзадаь йоккхагIа ярех ялата район хиннай республиках, хIаьта товарни ялат даккхара РСФСР тIехьа шоллагIа моттиг а лоац цо. Иштта дукхагIа а йоах кийча ю технически культураш, баьца дaараш, коартолаш, хьайбай продукташ.

(ДIахододар 2-ча агIо тIа).

# ССКП Центральни Комитета Пленум

**(ДIахододар. Долалур 1-ча оагIо тIа).**

Казахстан, Советски Союза ерригa вошал дола республикаш санна, бокъонца тоалуш йоагIа. Цун халкъа боахам дегIабоалабара укх семилетках хьожаьй дIадахача 35 шера хинначул 24—27 миллиард сом дукхагIа капитальни вложенеш. Семилетка йистейоалаш республикера колхозаши совхозаши хIара шера цаI ах миллиард пунт гаргга ялат даккхеи 800 миллион пунтал кIезигагIа доацаш из паччахьалкхенга дохкеи дезаш хургья. Дикка дукхагIа хургда доахан, царгара йоаха продукташ.

Ялат доаккхилга масса оагIорахьа лакхдар, эггара хьалха бIаьсти дув кIа а долаш, дIахо йодача хана а Казахстана юрта боахама керттера дарех декхар лоархIаш да. Цунга хьежжа Казахстане ялат доаккхилга лакхдара боккха лоархIам болаш я хьажкIаш а. Казахстана Компарте ЦК хиланза даргдоацаш лаьрхIад колхозашкеи совхозашкеи хьажкIаш дIаювш дола лаьтташ 1960 шера 2 миллиони 100 эзари гектарага кхоачалелга, хIаьта 1962 шера — 4 миллиони 500 эзари гектарага кхоачадар, е 1959 шера хинначул 3,2-зза дукхагIа хилийтар.

Республике хIара шера доаккхаш дола ялат цаI ах миллиард пунтага кхоачаш хилийтара укх семилетках хIара гектара тIара доаккха ялат дIадахача пхе шера даьккхар юкъера лаьрхIача хинначул 3,5—4 центнер дукхагIа хила деза. Из атта декхар дац, бакъда кхоачашде йиш йолаш а кхоачашдулургдолаш а да из. Из кхоачашдергда хIара колхозе, совхозе Iилмо маяххара лаьтташ леладара система а, Iилма карагIдаьннар а, дикагIа йола опыт а юкъе йоалаяра ларда тIа. Еррига колхозашка, совхозашка районированни сортех дикагIа дола фу дIадуваргдола гIулакх шин шера чакхдаккхара де мел доагIар деш да.

ДIахо нов. Беляева йоах, хIанз йолча элеваторашкеи, складашкеи, ялат дIаийдеча пункташкеи чуэца торо йолчул дуккха дукхагIа товарни ялат даьккхад республике тIеххьарча шерашка. Хадданза комбайна тIара доаггIача тайпара ялат дIаэца а из ца талхийта а торо хургйолаш шин-кхаь шера хьалъе еза хIаране чу кхо миллион пунт ялат чухошаш йола ялат дIаийду 133 йоккха пункт. Уж Iалашъяь хила еза дика болх беча сушилкащеи, ялат цIендеча машинащеи кхыйолча механизмащеи.

Казахстане доаккхача дулхах лоархIам болаш моттиг дIалоац бежанеи устагIани дулхо. Докладчика белгалдир, республика социалистически декхарех лаьрхIача тайпара 1965 шера жа 75 миллион устагIага кхоачаш цебадойя. 1966 шера денз хIара шера 35 миллионага кхоачаш жа дулха доаде вIаштIехьадаргда Казахстана, е 1958 шерарчул 13-зза дукхагIа.

ХIанз республике хьайбаш леладар дегIадоагIача хана, йоах нов. Беляева, къаьстта чIоагIа лоархIам болаш да племенной гIулакх вIашагIдоллар, дуккха белокаш йоахка доакъар, къаьстта бобови баьцаш а йолаш, кийчдар, доахан дажа моттигаш тоаяр, даьгIенашка хиш дахкар. ТIеххьарча кхаь шера республике хиш дехкад 19,5 миллион гектар долча лаьтта.

Республика партийни организаци юртбоахама къахьегамхойи беррига низ тIабахийта къахьегаш ба 1965 шера лаьрхIа хьайбай продукташ яхареи йохкареи декхараш 1963 шера кхоачашдара. ХIанз массанахьа а колхозийи совхозийи къахьегамхошта юкъе, общественни хьайбаш леладари царех дукхагIа продукташ яхари дегIадоаладара тIехьа, социалистически ях ярж аш латт.

ЛаьрхIа дийцар докладчика дукхагIа юртбоахама продукташ яхара, къаьстта ялат а долаш, совхозаша лоацача даькъах. Нагахьа санна 1953 шера цар паччахьалкхенна дIаденна ялат деррига 25 миллион пунт хиннадале, 1958 — 1959 шерашка цар дIаденна ялат 1 миллиарди 2 миллиони пунт я. ТIеххьарча пхе шера доккхий хувцамаш хиннад хьайбай боахам дегIабоалабара юкъе. Цу шерашка совхозашка дулх доаккхилга 3,4-зза, шура — 4,7-зза, фуаш — 7,5-зза, тха — 3,8-зза лакхденнад. ХIанз юкъера лаьрхIача хIара целинни совхоза кхоач 1.218 бежани 4.426 устагIеи газеи 500 хьакхеи, 4 эзар коа тIара оалхазари.

ДIахо докладчика дувц, тIехьаюсаш йола колхозаши совхозаши дика говзал йолча болхлоща чIоагIъярахи, общественни боахама экономика дIахо дегIайоалаяра карагIдоалачохи. Тракторно - полеводчески бригадаш дика говзал йолча агрономащеи механикащеи чIоагIъяьй, бригадираштa юкъера а специальни а дешар хьех. Нагахьа санна 1954 шера 1 январе республикерча колхозашкеи, МТС, совхозашкеи болх беш лакхереи юкъера специальнии дешар дийша 9 эзар специалист хиннавале, хIанз болх беш 20 эзар цу тайпара специалист ва.

Цунга хьежжа белгалду нов. Беляева, Казахстана Компарте Центральни Комитетои, обкомашеи, райкомашеи хьалхе лелаю кадраш хьакъоастаяра а царна кхетам балара а гIулакх хIанз а кхоачам боллаш леладеш ца хилар. Цlенхашттара кхоачамбоацар да специалисташ хьалхе лелаеча балхаш тIа ухийтилга мела лелаш хилар.

Кердача декхарашка хьежжа юртбоахама кулгалделга тоадара, белгалдоаккх нов. Беляева, дIахо бе безаш ба парте юрташкара райкомаши областной комитеташи, юртбоахама производство дика ховш, Коммунистически партеи Советски правительстваи директиваш кхоачашъе хьинар долча, дика товзал йолча кадращца чIоагIъяра тIехьа беш бола болх.

Республика целинни районашкарча наха юкъе беш бола политическии культурно - кхетамеи болх цхьа эргало йолаш ба. Из да юрташка бахача наха юкъе дукхагIбараш кагирхой хилар. Ховш ма дий, кагирхошта эшараш дукхагIа долга. Цхьабакъда, республикански организацеша а, хIаьта иштта СССР культура Министерстваи Центросоюзои а боаггIача тайпара лоархIам бац цу гIулакха.

ДIахо нов. Беляева белгалду, республика юртбоахама Министерстваи цун моттигашкарча органийи балхацара цlенхашттара кхоачамбоацараш. Министерства балхацара доккхий кхоачамбоацараш дIадаьхадац, йоах цо. Царех керттерадар да организаторски болх мела лелабар, Iилманна карагIдаьннари дикагIа йола опыти балха юкъе кхухьалгеи, из дIайоаржаелгеи, юрта боахам дегIабоалабара перспективни план увттаелгеи ледара леладеш хилар, колхозащеи, совхозащеи, Iилман учрежденещеи кхоачам боллаш бувзам ца лелабар, юртбоахама производство вIашагIйоллари цунна механизаци яри кхоачащде ха тIакхаьча дола дешаш сихха къоастадеш ца хилар.

Жа леладар дегIадоаладара, доахан дебадара, йолаш йолча колхозаштеи совхозаштеи гаьна ядача районашкара доахан доажаду моттигаши аха мегаргдола лаьтташи карадерзадара республике вIашагIйолла езаш я гаргарча шинкхаь шера кхы а 250—280 совхоз, керттерча даькъе хьайбаш леладу совхозаш а йолаш.

Нов. Беляева дувц, юртбоахама производстве технически прогресс ярахи, къахьегама овсарле лакхъярахи, колхозашкеи совхозашкеи халача балхашта комплексни механизаци ярахи долча дешаех. Цо йоах, республика юртбоахама производствана электрификаци елга мела лел. Юрта боахам дегIабоалабара ворхI шера план кхоачаш а еш Казахстана партийнии, советскии, юртбоахамеи органаша дукхагIа теркам тIабохийтаргба юртбоахама производства механизации электрификации, технически прогресси яра.

Ший къамаьл йистедоаллаш нов. Беляева йоах:

— Дерригача истоpe чухь Советски Союз цIаккха а хиннаяц иштта низ болаш, цIаккха а хиннадац иштта лакхденна халкъашта юкъера вай паччахьалкхен, ерригача дунен социалистически система сий, дунен халкъашта юкъерча политике цар бола лоархIам, вай дахача деношка санна. Дунен тIара хьал тоадар а, тайп-тайпара строяш йолча паччахьалкхенашта юкъера гIулакх ходаллал тоадалар а, дерригача дунен тIара машар чIоагIбара йола торо гаргга кхьчан белгалъяьннеи хилар а — Советски Союзаи Никита Сергеевич керте латтача цун правительстваннеи карагIдаьнна сийлахь-доккха исторически гIулакхаш да.

Доклад е дош лу ССКП ЦК Президиума членалла кандидата, Белоруссе Компарте ЦК хьалхарча секретара **К. Т. Мазурова.** Цо йоах, республика юрта боахама къахьегамхоша цхьадола толамаш даьхад. Ханал хьалха кхоачашъяьй паччахьалкхенга ялат, коартол, шура, дулх, фуаш, кхыйола юртбоахама продукташ йохкара планаш. Цхьабакъда, Белорусски ССР партийнии, советскии, юртбоахамеи органий организаторски балхаца кхоачамбоацараш хилар бахьан долаш дуккхача колхозашеи совхозашеи шоай декхараш кхоачашдаьдац, хIаьта кхоачашдаьдац уж ерригача республика а. Ха дика ца латтаро а новкъарло яьй. Бакъда, хIаьта а хьалхха тIе а даьча лоархIамех колхозашкеи совхозашкеи гулдаь ялат хетаргахьа соахка гулдаьр миссел да.

ХьажкIаш кхеяра дикагIа йола агротехникеи комплексни механизации а лелаеш колхозашеи совхозашеи, юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара 400 центнер моша доакъар даьккхад, хIаьта 400 звенос 1000-негара 1500 центнерага кхачалца даьккхад из хIара гектара тIара. Республике силос хIара Iатта 10 тоннага кхоачаш кийчъяьй, цунца хьажкIий яр 9 тонн а йолаш.

ХIара бIаь гектара лаьрхIача 1959 шера паччахьалкхенга дехка дулх 29 центнер я.

Юрта боахам дегIабоалабара перспективех дувцаш, нов. Мазурова аьлар, колхозашеи совхозашеи 1960 шера хIара бIаь гектара лаьрхIача дулх доаккхилга 40 центнерага кхоачащде, е укх шерарчул 35 процент дукхагIа даккха, хIаьта шура—170 центнерага кхоачаш, е 25 процент дукхагIа яккха лерхI. Республика лерхI ворхI шера план пхе-ялх шера кхоачашъе а семилетка йистейоалаш бIаь гектара тIара лаьрхIача 560 центнер шуреи, 90 центнер дулхи даккха а. Цу гIулакха лаьрхIа да шекареи кхачани промышленностийи общественни питане предприятей отходащца а специализированни совхозашка а доахан кхоабилга шерра дIадоладе.

Хьакхарч лелаяра дикагIа йола методаш шерра юкъехьа даьннад боахамаш, ерригача колхозашкеи совхозашкеи хьатIадоагIача шера денз хьакхарч корта-мукъа йолаш лелае лерхI. Цо торо хулийтаргья царга хьежаш бола болхлой пхеза кIезигбе а хIанз йолаш йолча свинаркашка кхозза-дизза дукхагIа уж лелае а.

Жа леладелга дегIадоаладара тIулакх ледарлел республике. ХIанз дулхаи тхьанеи лаьрхIа жа хинна ца Iеш ах-исхале тхаи, кетараш юкхькхийи доаха жа а дукхагIа хилийтара де мел доагIар деш латт.

Хьайбай продукташ яхара семилетка задани ханал хьалха кхоачашъяр духьа республика партийни организаце декхар оттадаьд 1959 шерaца нийсдича 1960 шера 70 процент дукхагIа ялат чуда аьнна. Из хургда, дукхагIа долча даькъе дикагIа ялат хьувкъадарца а ялат дукхагIа дIадерца а.

Коартол республике лоархIамегIа йола кхачан а доакъара а культура я. Миллион гектар лаьтта дIаювш я из. Нов. Мазурова дувц, баьца даарашикоартоли лелаяра шерра механизаци янза яргIоацаш хиларах. Къаьстта чIоагIа эш коартол дIаювш, чуэцаш, тIайотташ йола керда машинаш.

Ялат дIадувш дола лаьтташ дукхагIа хилийтарaи чудахьа ялати коартоли дукхагIа хилийтарaи нийсса общественни доахан доакъарца Iалашдара декхар, керттерча даькъе, дукхагIа хьажкIаш яхарца кхоачашдергдолаш да. 1960 шера шозза гаргга дукхагIа дIае лаьрхIад уж, 500 эзар гектарага а кхоачаеш. Зернобобови культураш дукхагIа дIаера, царца доакъара лаьрхIа люпин а йолаш, де мел доагIар деш да.

Юрта боахаме ерригa культураш лаьрхIача тайпара хьувкъийтара колхозашкеи совхозашкеи Iилманца бакъъяь йола лаьттанцара балхаш леладара система юкъехухь. Iилманна карагIдаьннари дикагIа йола опыти производства шерра юкъе кхахьара де мел доагIар деш да. ХIара шера 500—600 эзар гектар мистал йоалла лаьтташ кIираца тоаде лерхIаш да, семилетка йистейоаллаш, дукхагIа долча даькъе, деррига мистал йоалла лаьтташ кIираца тоадаь хургдолаш. Иштта лаьрхIад ши миллион гектар цонаши даьгIенаши тоае а.

Белоруссе хьалашка, белгалдир нов. Мазурова, ялат дIадувш дола лаьтташ дукхагIа хилийтара, дерригача лаьтташ тIара дукхагIа продукташ яхара боккха пайда болаш я мелиораци, Республикера кхоалагIа дакъа совгIа лаьтташ ушалаш йолаши кIотарган ягIаши да. Цул совгIа дукха хий доаллаш а мелиоративни балхаш де дезаш а миллион гектар совгIа оахам да. Мелиораци елга боккха пайда луш гIулакх хилар, цунах дIадодар сихха юхаметтаотташ хилар хьахьокхаш цхьадола масалаш а доаладеш, докладчика аьлар, укх семилетках Белоруссе ушалаш йокъаеш алхха 700 эзар гектар лаьтта карадерзаде лаьрхIад. Из гаьнна кхоачамболаш дац. Бакъда из гIулакх а юхадетт мелиоративни техника кхоачам ца хиларо. Нагахьа санна машинно-мелиоративни станцеш кердача техникаца Iалашйича, цу капиталовложенех ворхI шера чухь лаьрхIачул цкъаи ахаззеи дукхагIа ушалаш йокъаяь лаьтташ карадерзаде вIаштIехьаргдар Белоруссе. Цунца дувзаденна СССР Госпланои СССР юрта боахама Министерстваи мелиоративни техника арахецара дукхагIа йоахко йича бакъахьа хеташ дош оттадир нов. Мазурова.

ВорхI шера планах, йоах дIахо докладчика, дикка дукхагIа юртбоахама балхашта механизаци е а, хIаьта цу ларда тIа юртбоахама къахьегама овсарле сихха дегIайоалае а лаьрхIа я. Цхьабакъда, из болх чIоагIа мела лел.

Белоруссе дуккха гIишлош хьалъеш латташ хилар белгал а дь, нов. Мазурова аьлар, СССР Госпланой юртбоахама Министерствай дийцача бакъахьа хургдар юрташкарча гIишлош хьалъеча оша специалисташи, инженераши, техникаши кийчбарахи, колхозашта юкъера гIишлош хьалъю организацеш механизмащца Iалашъярахи дола дош, хIаьта СССР Госстроя дикагIеи кердагIеи йола типови проекташ оттайича а.

ВорхI шера план толамца кхоачашъяра, йоах дIахо докладчика, Белоруссе Коммунистически парте чIоагIа теркам тIабохийт юрташкара организационнии политическии болх дIахо тоабара. Социалистически ях лелаеш хьа а хул дегIа а ух юртбоахама производства керда мастераш, сий долча колхоза ахархой викалаш. ХIанз хьайбаш леладара гIулакх дика хьаллоац юртбоахама производства ветеранашкареи специалисташкареи говзал Iомаеш болча кагирхоша.

Новкъостий, йоах ший къамаьл йистедоалаш нов. Мазурова, Белоруссера беррига коммунисташ, беррига къахьегамхой, Советски Союза Коммунистически партена цун ленински Центральни Комитета гонахьа айхха кхотабенна шоай социалистически декхараш кхоачашдергдолаш промышленноста а юртбоахама а производства семилетка ханал хьалха кхоачашъергйолаш хилара, хIаьта цунца вай мехка коммунизм хьалъяра гIулакха шоашкара доагIар дIалургдолаш хилара ССКП Центральни Комитета тешам лу аз.

Узбекистана Компарте ЦК хьалхарча секретара **Ш. Р. Рашидова** йир доклад. Цо йоах, советски нах боарам боацаш гIад а буг, цар дог а айду ленински хьисапе кIоаргга а Iилмо маяххара а цаI шоллагIчоа тIехьа долаш а боахамеи политически декхараш кхоачащдеш йолча вай парте леладеча гIулакхаша, цун тIехдаьнна доккхача организаторски хьакъало, теории практикеи вIаший ювзаш лелае цунна харо.

Республикерча къахьегамхоша семилетка хьалхарча шера баьча балха итогаш Пленума дIа а ювцаш, белгалду нов. Рашидова, берригача мехка хьалхашка Узбекистанага кхьчар сий дола декхар хилар — тIехь-тIехьагIа дукхагIа хулийташ боккха пайда боалача технически бедалца — боамбеца мохк Iалашбар. Республике цIаккха ца хьийкъача тайпара дика хьийкъа боамби чуийцаб укх шера боамби лелабераша, хIаьта боамби чуэца машинаш лелаяра гIулакх овла тIара эрга а даьккхад. Укх шера ерригача областаша, районаша, дукхагIа йолча колхозашеи совхозашеи планаши социалистически декхараши кхоачашдаьд.

ДIахо дувц нов. Рашидова боамби дикагIа хьувкъабаьча хьалхалаттача областехи районехи, колхозехи. Цо хоам бу, Социалистически Къахьегама Турпалхо Баракаева Шарафат керте латтача бригадо 88 гектара тIара, хIара гектара тIара 60 центнер йоаккхаш, боамби баьккха хиларах, хIаьта Социалистически Къахьегама Турпалхо, укх Пленуме дакъа лоацаш вола Юнусов Ганишер керте латтача комплексни механизаце бригадо Голодная степь цIи йолча моттигашка а 60 центнер йоаккхаш боамби баьккхаб гектара тIара.

ССКП XXI-ча съезда решенеш тIа лаьрхIа да, йоах дIахо докладчика, Узбекски ССР дIахо йодача хана а мехка керттера боамби боаккха база хургхилар. Республикерча боамби лелабераша лаьрхIад семилетка йистейоалаш баккха лаьрхIа боамби цхьа шу хьалхагIа баккха.

Кхыдолча доакъошкара гIулакхаш дувц нов. Рашидова. Цо йоах, республикерча юртбоахама къахьегамхоша шоай торонаш лаьрхIа а лаьрхIа 1965 шера яха лаьрхIар миссел чилла боалла бурилгаш 1964 шера, дулхи шуреи, — 1963 шера, лубяной культураш — 1962 шера, баьца даараши коартолаши бахчаши — 1962 шера яха. Узбекистане дикагIа йолча колхозаша, дикагIа йолча ханехи хин торонехи пайда а эцаш хIара шера хьажкIаши, коартолаши, марковкаши, кабуци, иштта кхыйола кхачан культураши шозза дIаюв. Цу боахамий опыт шерра дIайоаржаярах бола соцам баьб Узбекистана Компарте ЦК. 1960 шера денз хьажкIаши, джугараши, хьалха кхачаш дола баьца даараши, коартолаши дIаювш долча хиш дехкача лаьтташ тIа уж культураш шозза дIае лаьрхIа да.

Республика партийни организаце юкъарча боахаме доахан дебадара хьалхагIа даь хинна гIалаташ хоадам боллаш дIадоах. Духхьал 1960 шера колхозашкеи совхозашкеи 1965 шера хилийта лаьрхIараш миссел хургда детта доахан.

Ш. Р. Рашидова доклада тIа лоархIам боллаш моттиг дIалоац юртбоахаме технически прогресс яреи лаьтташ леладара культура лакхъяреи дешаша. Республикерча колхозашеи совхозашеи укх шера, йоах цо, дIахьекхад кетмень лелаеш ца хилча а деррига хала балхаш низ болча машинашка а дайташ, дика хьийкъа боамби баккха йиш хургхилар. Кетмень ца лелаеча кхашка дIайийна хIамаш лелаяра хьега къа 4—5-зза кIезигденнад. 1961 шера кетмень геттара дIаяккха аьнна декхар оттадаьд.

Боамби лелабеча комплексни механизаци ярах дола дешаш лаьрхIа дувц нов. Рашидова. Мехка цIи хеза волча механизатора В. Тюпко хьокхамца республике болх беш пхи эзар комплексни механизаце бригада хиннай. Цу бригадаша республике 1965 шера яха лаьрхIа продукцеш яьхай хIанззехьа а. Нов. Тюпко ший 4 новкъостаца укх цхьан шера 301 тонн боамби баьккхаб — 60 тонн хIараннена кхоачаш, хIаьта цхьа центнер боамби баккхара 10 сахьат мара ха йоаьяц, вешта аьлча из баккхарга дIабода мах 87 сомага кхоачаш лохбаьб, из шоззеи ахаззеи ерригача республикерчул кIезигагIа ба.

Дика хьокхамаш долаш болх баьб нн. Мурзакова, Джураева, Юсупова, Тураева комплексни механизаце бригадаша. Республика партийни организаце масса оагIорахьа хьаллоац дукхагIеи дарегIеи боамби баккхара лоаттабеча къовсаме боккха лоархIам бола, къахьегам вIашагIболлара из керда форма. ДIахо нов. Рашидова дувц бIаьстанарча балхашта дика кийчбенна хиларах, республике зябь оахилгеи удобрени кийчъелгеи дика лелаш хиларах. Оаха тхоашта хьалхашка декхар оттадаьд, яхаш белгалду докладчика, укх семилетках 600 эзар гектарага кхоачаш лаьтташта хиш дахка, цхьа миллиони ши бIаь эзари гектар лаьтташ тIа хиш дахкара гIулакх эрга даьккха тоаде, цо торо хулийтаргья боамби дикагIа хьувкъийта. Цо йоах, гаргарча шерашка хIара кIоагилга чу цхьа лоархIам болаш ги дIа а дувш боамби лелабе барг хиларах.

Юртбоахаме тIеххьарча шерашка парте чакхдаьхача доккхийча гIулакхаша лоархIам болаш торо хилийтай республикерча колхозий екъаш йоаца фондаш дIахо дегIайоалае, промышленностеи культурно-бытовойи гIишлош дукхагIа хьалъе, йоккхий ирригационни гIишлоши, колхозашта юкъера электростанцеши и. кх. дI. хьалъе.

Ший докладах дикка дукха къамаьл колхозий экономика дегIайоалаяра, колхозникий материальнии культурнии хьал-торо лакхъяра хетадир нов. Рашидова. Цо дувц наха юкъе беш бола организаторски политически болх айбарах. Партийни комитеташ хоадам боллаш а дикагIа а боахама кулгалде, колхозникащеи, совхозийи РТС-ий болхлощеи, юрта боахама специалисташеи каст-каста дагаювла яьннай.

Республикера совхозийи колхозийи партийни организацеш дикка дегIаяьхкай, организационно чIоагIъеннай. Юртбоахаме болх беш бола коммунисташ тIеххьарча шерашка цкъаи-ахаззеи дукхагIа хиннаб. Узбекистана партийни организаце кIезига болх баьбац тIехьаюсаш йола колхозаши совхозаши кадращца чIоагIъяра.

Узбекистана партийни организаци, йоах нов. Рашидова, даьха толамаш, бе безача боккхача балха цхьа юхьиг мара ца хилар дика кхетадеш я. Оаха къовсам а лоаттабаьб дIахо лоаттабергболаш а да зIамига яле а сонталаи, мелалаи, даьчох кхоачам а хеташ сатийна хилараи духьал. Нов. Рашидова ССКП Центральни Комитета Пленума тешам лу, Узбекистана партийни организацеи берригача къахьегамхошеи боарам боацаш чIоагIа марксизма-ленинизма сийлахь-йоккхача идеяшта мутIахьа а болаш, Советски Союза Коммунистически парте ЦК гонахьа кхотабенна а болаш, семилетка задани ханал хьалха кхоачашъяра низ кхоберсбоацаш хиларах.

23-ча декабре Пленум ший болх дIахьош хиннай.

* * *

23-ча декабре заседанеш хулаш йолча Йоккхача Кремлевски Двореце ССКП ЦК Пленума ший болх дIахо бихьар.

Таджикистана Компарте ЦК хьалхарча секретара **Т. Ульджабаева** докладаца йолаелар Iуйрийнара заседани. Цо йоах, парте XXI съезда исторически решенеша дегаш ура а оттадаь, семилетках де дезар ханал хьалха даь цаккха аьнна социалистически ях йоаржаьяй Таджикистана къахьегамхоша. Йизза еце а, укх шерарча итогаша тешал ду Iалаьмате йоккхий планаш дика ка а йоалаш кхоачашъеш хилара. Дика дIайолаяьй семилетка юрта боахамерча къахьегамхоша. Тхона чIоагIа дика хет, йоах нов. Ульджабаева, шоаш тIаийца социалистически декхараш тIехкхоачаш а даь, паччахьалкхенга 475 эзар тонн боамби-бедал ехкай, цу даькъе планал совгIа 25 эзар тонн а йохкаш, Таджикистанерча боамби лелабераша, аьнна, цаьхенга, парте Центральни Комитетага тхоай цIаала йиш йолаш. Гектара тIара 20 центнерал кIезигагIа боамби боаккхаш колхозаши совхозаши яц хIанз республике.

Укх шерара лоархIаме итог я боамби кийчбара йола паччахьалкхен план кхоачаш ца еш Таджикистане цхьаь цаI район, цхьаь цаI совхоз, цхьаь цаI колхоз, цхьаь цаI бригада ца хилар.

Нов. Ульджабаева хьакхайкаду паччахьалкхенга дулх, шура, фуаш, тха, каракулеви элтараш, нахьараш ганараш юкъе доахка сомаш, баьца дaараш, коартолаш, бахчай культураш, чилла бурилгаш йохкара план республико ханал хьалха кхоачашъяь хилар. Дулх, шура, кхыйола хьайбай продукташ йоахилга а кийчъелга а дукхагIа хиларца тIа-тIа дукхагIа хулаш хьабенаб юкъара бола хьайбай боахам.

ХьалхагIа Таджикистане ца хинна керда тайпа диткъа тха дола жа доладаьд лоацача хана.

Колхозий экономика хадданза дегIаахаро, аьлар дIахо нов. Ульджабаева, торо хилийтар дуккха производственни а культурно-бытовой а гIишлош хьалъе. Укх тIеххьарча пхе шера хьалъяьй 8 эзарнел совгIа тайп-тайпара производственни гIишло, 200 гаргга школа, дукха клубаш, кинотеатраш, берий учрежденеш, 58 эзарнел дукхагIа колхозникашта чуIе цIенош. Юрташка гIишлош хьалъеш дукха балхаш де лерхI укх хьатIадоагIача ворхI шера. Ерригача колхозашка электричествои радиои юллилга кхоачаш хинна даргда.

Юрта боахам кадращца чIоагIбелга дувцача хана докладчика аьлар, хIанз укх сахьате Таджикистане дукха ба колхозийи совхозийи производства гIорбаьннача нахаца колхозий председателаши совхозий директораши болаш балхаш деш къона а хьинаре а бола кулгалхой. Укх тIеххьарча пхе шера юртбоахаме балха хьожабаьб 4 эзарнел совгIа юрта боахама специалисташ, партийнии советскии болхлой, лакхерча а юкъерча а юртбоахама дешара заведенешкара дийша баьнна нах. МТС-аш эргаяхарца колхозашка балха венав 10 эзар гаргга механизатор.

Цунца цхьана цIенхашттa дола кхоачамбоацараши динза диса хIамаши а да республика юрта боахам дегIабоалабара даькъе. Нов. Ульджабаева аьлар, уж кхоачамбоацараш дIадахара гIулакха чакхдаха деза практически гIулакхаш белгалдаьхад Таджикистана Компарте ЦК-о, аьнна. Республика юрта боахамера къахьегамхой къовсам лоаттабеш ба 1965-ча шерага це лаьрхIар боамби, дулх, сомаш, комсаш, чилла баккхара даькъе 1964-ча шерагеи шуреи тхаи даккхара даькъе 1963-ча шерагеи кхоачашде, аьнна.

Юртбоахама культураш дикагIа хьувкъийтара наькъаш дувцача хана докладчика белгалдаьккхар республика юрта боахамера къахьегамхой тIакхувш хургба селекцеи дIадувча фунеи гIулакх тоадара, цхьан лаьттара шиъ-кхоъ хьувкъам баккхара, юртбоахама дерригача доакъошка комплексни механизаци яра. ЧIоагIа терко тIайохийт дукхагIа пайда лургболча тайпара лаьтта леладара, нийсагIа хургдолча тайпара боамби дIабера.

Дукха уйла тIайохийтаргья колхозашка къахьегами хьийгача къих луш бола махи дикагIа вIаштIехьбаккхара. Укх шера йистедаккха лаьрхIад ерригa колхозаш ахчанца алапеш теларгеи хозрасчетагеи йоахилга. ХьатIадоагIача шерре а денз боамби лелабеш йолча ерригача бригадех хозрасчетни тракторно-полеводчески бригадаш ергья, шерра комплексни механизаци юкъе а хьош. Юрта боахама продукташ яхарга дIабода къахьегам а мах а кIезигагIа хилийтара республикерча колхозашка доладеш да тара йоацаш боамби дIа-юха кхухьилга. Цох дикка пайда боал. Кийчбеш болча боамбех 40 процентал кIезигагIа ца хьош цу тайпара дIабахьийта лаьрхIад 1960-ча шера. Лаьтташта дехкача хина кхомбарца, уж хиш дехкаш йола моттигаш дикагIа лелаярца дукхагIа хьаштдолаш хул колхозаш.

Кхыча республикай дуккхача областашкарчул дикагIа Таджикистане колхозникаш бахаш хилар белгал а даьккха, нов. Ульджабаева йоах, дIаэцача боамбех, сомех, кхы цхьайолча юрта боахама продуктех тела мах лакха хилар бахьан долаш да из.

Из дош дийцад партийни комитетий, исполкомий, колхозий кулгалхой совещане, Таджикистана КП ЦК пленуме. Массанена а хеташ да, цу продуктех дIаэцача хана паччахьалкхено луш бола мах чухнахьа баккханза барг ца хилар. Иштта из гIулакх дича, йоах докладчика, чIоагIлургба юртбоахама продукташ дукхагIа яхараи царга шоашка дIабода мах чухнахьа баккхараи колхозаша лоаттабу къовсам, Iалашхургда колхозашта тIабоагIаш бола пайда хIанзалца хинначул кIезиг ца балийтарал совгIа, из пайда тIа-тIа дукхагIа хулга, колхозникий хьал-торо тоалулга.

Нов. Ульджабаева ССКП ЦК Пленума дош лу, парте XXI съезда решенеш дика кхетаяь, ССКП ленински Центральни Комитета боарам боацаш мутIахьа йолча Таджикистана партийни организаце республикана хьалхашка оттадаь декхараш толамца кхоачашдара къахьегамхой оарцагIа а боахаргба, вай мехка коммунистически общество хьалъяра доагIаш дола дакъа а лоацаргда, аьнна.

Цул тIехьагIа доклад ю Азербайджана Коммунистически парте Центральни Комитета хьалхарча секретара **В. Ю. Ахундова.** 1953 шера денз хьаенача хана Азербайджана юрта боахама къахьегамхоша даьха толамаш дувцаш новкъоста Ахундова аьлар, уж толамаш кхы а доккхагIа хургдар нагахьа санна, балха тIехь цIенхаштта гIалаташи харцахьара гIулакхаши хиннадецаре, къаьстта Азербайджана юрта боахама хьалхе лелаеча а хулаш. Уж гIалаташ партийни принципаца мадоагIара гучадаьхар 1959 шера июль бетта денз хиннача Азербайджана Компарте ЦК-а кхаь Пленуме. Уж гIалаташ дIадаха гIулакхаш оттадаь а чакхдоахаш а да. Азербайджана коммунисташеи берригача къахьегамхошеи чIоагIа лоархIам бир республика партийни организаце болх тоабе новкъостал деш ССКП ЦК Президиума яьча йоакхон.

Лаьтта леладареи хьайбай боахамеи дешаш дувцаш, нов. Ахундова аьлар, Азербайджана юрта боахама къахьегамхоша ханал хьалха, Октябрьски революце 42 шу дуза ди тIакхоачаш, кхоачашйир юрта боахама дукхагIа йолча продуктай заготовкай план. Паччахьалкхенга 302 эзар тонн боамби-бедал ехкай, соахка ехкачул 30 эзар тонн дукхагIа я из. ВорхI шера чухь 1958 шера хинначул шера боаккха боамби шозза дукхагIа боаккхаргба. Шоай торонаш а лаьрхIа, комсаш, сомаш, дулх, шура, тха даккхари, фуаш тулдара ворхI шерара план пхе шераи, чилла бу бурилгаш, баьца даараш, баьчцарча чаь листаш яхара план диъ шераи, тхьамка даккхара план кхаь шераи кхоачашъергйолаш декхараш тIаийцад шоашта Азербайджана юрта боахама къахьегамхоша.

Боамби боаккхилга чIоагIа лакхдала деза из хьувкъийтарца. Из культура лелаяра агротехника овлан тIара тоаеш эргайоаккхаш я. Лаьттах дикагIа пайда эца, удобренеш майоагIара нийсагIа ехка чIоаггIа новкъостал дергдолаш колхозийи совхозийи лаьттай почвенно-агрономически карта оттош болх бу.

Боамбии юртбоахама кхыйола продукции йоаккхилга лакхдеча керттерча торонех цаI я керда лаьтташ карадерзадар. Цунца дувзаденна боккха лоархIам болаш да лаьтта хий дулла пIирс хьалбар.

Хьайбай боахам дегIабоалабарах дувцаш, нов. Ахундова белгалдаьккхар Азербайджана Компарте Центральни Комитета 1959 шера партийни, советски, юртбоахама органий, колхозий, совхозий беррига низ юкъара дерзадаьча хьайбай боахам дIахо а дегIабоалабара, цунах боала пайда лакхбара, хьайбашкара йоаха продукташ яхара хьакъехьа тIехьадусаш хилар дIадаккхара тIабахийтар. Хьакхарч лелаю фермаш колхозашка шеръе еза, цу фермашка 2,6-зза кIезигагIа йоацаш хьакхарч еба а еш, аьлар цо.

Укх шера республике 52 миллион пунт ялат даьккхад, соахка даьккхачул 31 процент дукхагIа да из. Ялат хьувкъийтар хIанз а лоха латт республике. ВорхI шера чухь ялат шозза дукхагIа даккха лерхI. Из декхар кхоачащде лерхI керттерча даькъе хьажкIаш дукхагIа дIаерца, хIаьта иштта кхыйола культураш дукхагIа хьувкъийтарца а. ХIанз укх сахьата Сумгаите хьалъеш латт Советски Союзе эггара йоккхагIа йола оасара баьцашца лоаттабеча къовсаме эггара а боккхагIа лоархIам бола средство — гербицид ергйола установка. Из установка болх бе йолаелча, Азербайджан Iалашъяь ца Iеш, мехка кхы цхьайола районаш а гербецидаца Iалашъергья цо.

Республика юрта боахаме лоархIам болла моттиг дIалоац сомийи комсийи бешамаша. Цунца дувзаденна семилетка хана чухь 118 эзар гектар сомийи комсийи бешамаш дIайогIа лерхI. ХIаьта хIанз бешамаш 96 эзар гектар мара яц. Колхозашеи совхозашеи керда сомийи комсийи бешамаш семилетка заданел лоархIам боллаш дукхагIа дIайогIа декхар тIаэцаш шоаш предложенеш оттаяьй. Юрта боахама уж доакъош дIахо а дегIадоаладаро дIадех сомаши комсаши дIаийе а, царех яккха еза продукци яккха а, уж лорае а эшаш йола база йиллари чIоагIъяри.

Республикера къахьегамхой дикка йIаьххача хана баьца даараш ца тоъаш хиннаб. Парте Центральни Комитета баьца даарий боахам лакхбе аьнна баь соцам чакхбоаккхаш, 1953 шера хинначул шоззеи ахаззеи дукхагIа баьца даараш кийчдир 1959 шера. Баьца даараш гурахьеи Iан тIехьи хулийтаргдола балхаш деш да. Апшеронски ах-острова колхозашеи совхозашеи кхай тIа бIарччача шера толамца кхеду баьца даараш.

ЛоархIам боллаш болх баьб республикерча чилла боаккха нIаний леладераша кIай чилла боаккхаш дола сIаний дебадеш, уж кхабара а царна гIулакх дара а дикагIа йола прогрессивни методаш увттаеш. Паччахьалкхенга 31650 центнер чилла боаккха бурилгаш ехкай. Планах йоагIачул дукхагIа я уж.

Докладчика хетачох, тракторaштеи юрта боахама машинаштеи ремонт еча колхозни мастерскешта эша типах йола оборудовани арахецара дешага хьожилга СССР-а Госпланаи юрта боахама Министерстванеи тIадулларе бакъахьа дар. РТС-а цхьадола дакъа йоккхача колхозашка дIадала лаьрхIад республике, хIаьта царех цхьаярий ларда тIа районий юкъара йола трактораштеи кхыча техникаи капитальни ремонт ергйола мастерскеш е а иштта колхозашка ирригационнии мелиоративнии балхаш дара эша районий юкъара мелиоративни станцеш е а лаьрхIад.

Ший къамаьла юкъе лоархIам болла моттиг дIаяхийтар докладчика колхозаштеи совхозаштеи хьалхе лелаю кадраш чIоагIъяра, юрта Советаши колхозаши чIоагIъяра, партийни аппарата болх тоабеш эргабаккхара дешашка. Докладчика дIахо аьлар, промышленни предприятей партийни организацей хьокхамах колхозни парторганизацешка а хьадда долча хьалашка хьежжа йола производство дегIайоалаяра планаш кхоачашъяра а паччахьалкхенга юртбоахама продукташ йохкара а гIулакха контроль лелаергйола комиссеш яхка, юртбоахама техниках пайда эцара а колхозни производствона механизаци яра а гIулакха контроль лоаттаергйола комиссеш яхка, юртбоахама продукцега дIадодар лохдара гIулакха контроль лоаттаергйола комиссеш яхка лерхI оаха.

Нов. Ахундова Пленума дош делар шоай балха тIехь дола кхоачамбоацараш дIадаха а республика юрта боахам чIоагIа лакхбе а Азербайджана коммунисташеи берригача къахьегамхошеи шоай низ кхоберт ца хиларах.

Нов. Ахундов къамаьл даь ваьнначул тIехьагIа Пленуме докладех йола пренеш йолаелар.

# ХАНАЛ ХЬАЛХА КХОАЧАШЪЕРГЬЯ СЕМИЛЕТКА ШОЛЛАГIА ШЕРА ПЛАН

***Грозненски химически завода болхлой, инженерий, техникий, мастерий, гIулакхерча ньаха коллектива социалистически декхараш***

Советски халкъо Iалальмате чIоагIа дог гIоздаьнна кхоачашду халкъа боахам дIахо дегIабоалабарах ССКП XXI-ча съездо даь исторически соцамаш. Вай мехко боккха тIа баьккхаб семилетка хьалхарча шера экономика, Iилма, культура, къахьегамхой материальни хьал-торо лакхъеш.

Семилетка фонда юкъе ший дакъа лоац тха коллективо а. ССКП Централыни Комитета декабрьски Пленум хьаелла ди производственни котало яккхарца — валовойи товарнии продукци арахеца оттаяь йола шера йоагIа йоккха план ханал дикка хьалха кхоачашъярца белгалдаьккхар. Программал совгIа мехкага кхоачаргья итташ миллионаш сом мах бола Iалальмате дика химически продукци.

Коммунистически парте советски наха хьех карагIдаьнначох кхоачам хинна ма Iе, даиман дIахьалхашка аха, яхаш. Оаха тхоашта хьалхашка оттадаь декхараш да карагIдаьннар чIоагI а деш, кхы а дикагIа дола толамаш дахар. Семилетка шоллагIча шера производственни план ханал хьалха кхоачашъе социалистически яхь юкъе а цолхаш. тхоай торонаш а лаьрхIа, оаха тIаэц ер декхараш:

**1960 шерара валовойи товарнии продукци арахецара план 25 декабрь тIакхоачаш кхоачашъе;**

**къахьегама овсарал планал совгIа 1,5 процентн 1959 шера хинначул 25 процент дукхагIеи лакхъе;**

**оттаяь расходни нормаши лимиташи кIезигьярца 3 миллион сом совгIа мах бола бедали энергетически ресурсаш кхое;**

**товарни продукцега дIадодар оттаьча планал 2,3 процент кIезигде;**

**650 кIезигагIа йоацаш 2,3 миллион сом пайда бергбола рационализаторски предложенеш производствона юкъейоалае:**

**эксплуатаце дIалуш йола керда объекташ уж эксплуатаце дIаенна биъ бутт боалача хана феноли ацетони даккха Iомаде а из ха йистейоалача хана проектах боагIача низаца объекташка болх байта а;**

**дIахо а производство дикагIа тоае, къахьегама овсарал лакхъе, продукцега дIадодар лохде лерхIаш: кхы а дикагIа тоаяь пиролизни пишкаш болх бе йолаялийтеи царца болх бе Iомалеи; газовии коачеи франццеш еча производствона эша хромотермографаш юкъейоалае; «АУС» яхача система керда контрольно-измерительни прибораш Iомае, шин насоснии шин ректификационнии системай балха автоматизаци е; къахьегама овсарал 2 процент лакхъе йиш хулийтаргйола ремонтни балхашта механизаци еши уж балхаш дикагIа тоадеши дола 12 гIулакх де.**

ТIайийца социалистически декхараш толамца кхоачашдара эша керттерадар да финоли ацетони йоаккхача цехашкара строительно-монтажни балхаш ший ханнахьа йистедахар. Цудухьа оаха тIахьех строителаши монтажникаши уж балхаш чехкагIа йистедаха, балхаш дика йисте а даьха, 15 январал тIехьа ца доалийташ № 16 йолча корпусе, 1-ча феврале №№ 17—18 йолча корпусашка, 15-гIча марта юхейисача объекташка гIолла уж цехаш эксплуатаце дIаяла.

Химикий коллектив тешаш я, ше дIадоладаь патриотически гIулакх промышленноста, транспорта, строительно-монтажни организацей а юрта боахама а болхлоша хьал а лаьца, 1960 шерара производственни план ханал хьалха кхоачашъе социалистически яхь цар лоацаргхиларах, керда техникеи дикагIа йола технологии марра юкъейоалаергхиларах, продукци дикагIа арахецарг а цунга дIадодар лохдерг а хиларах.

Оаха тешам лу вай дукха езача Коммунистически партенеи Советски правительствонеи, оахаша тIайийца декхараш сийленца кхоачаш а даь, цунца вай мехка коммунизм хьалъеча гIулакхна юкъе тхоашкара доагIа дизза дакъа лоацаргхиларах.

**Грозненски химически завода сменай, цехий, бригадай болхлой собранешка дийца а дийца, цхьа барт болаш тIайийца социалистически декхараш.**

---

## Социалистически декхараш кхоачашдаьд

ССКП ЦК декабрьски Пленума сийленца накъа яхара шерра социалистически яхь а йоаржаяь Нохч-ГIалгIай АССР-а промпродтоварни Министерства республикански Мельзаводоуправлене коллективаша Пленум хьаелла ди тIакхоачаш валовой продукци арахецара шера план 107 процент, товарни продукци—104,6 процент кхоачашъяьй. Соахкарчул валовой продукци 12 проценти, товарни продукци 14 проценти дукхагIа арахийцай цар. Ер шу чакхдалалехьа планал совгIа 1324 эзар сома продукци яла лерхI Мельзаводоуправлене коллективаша.

Хьалхле лелаю Знаменски, Пседахски, Каргалински, Шалински, Старо-Атагински, иштта кхыйолча хьаьрий коллективаша.

Дикача балхаца белгалбаьннаб старши крупчатникаш Дудаев, Абдул-Азимов, Гордалоев, Бахтинов, Мусаев, Насуханов машинисташ Краюшкин, Дьяков, Бейдин, кхыбараш а.

Дика болх бу старши крупчатник нов. Баландин керте латтача Урус-Мартановски хьаьртIарча монтажникаша.

**Эльдарханов,**
**Мельзаводоуправлене директор.**

---

*Электроэнерги кхояра хьакъехьа хинна республикански совещани*

# Ерригача торонех пайда эцаргба вай

23 декабре Грозне, В. И. Ленина цIерахча культура Двореце, электрически энерги кхояра хьакъехьа республикански совещани хилар. Совещане хьайийлар ССКП Нохч-ГIалгIай обкома секретара нов. **А. Г. Цветкова.**

Электрически а йIовхалца йоаккхача а энергех дикагIа пайда эцара хьакъехьа совещане доклад йир ССКП Нохч-ГIалгIай обкома промышленно-транспортни отдела заведующе нов. **С. В. Синельникова.**

— Коммунистически парте хадданза йоакхо яр бахьан долаш боккха низ болаш йола электрически база йиллай вай мехка,—аьлар докладчика. — ЧIоагIа дегIаенай энергетически промышленность вай республике а. Нохч-ГIалгIай АССР-е хIанз шера йоаккхаш йола электроэнерги ерригача паччахьа Россе 1913 шера яьккхар миссел я.

ДукхагIа терко е еза, йоах докладчика юрташта, колхозашта, совхозашта, РТС-ашта электрификаци яра. Цу гIулакха 8 трансформаторни подстанци хьалъе а гаьнарча лоаман районашка дизельни электростанцеш яхка а еза.

Кхы а чIоагIагIа дегIайоагIаргья энергетика укх семилетках. 1965 шера республика предприятешка балха дIайода электроэнерги 1,8-ззеи дукхагIа хургья. Цудухьа бизза пайда а эцаш дIаахийта еза из. ССКП ЦК-ас ший Письмоца советски халкъ тIахьийхад электроэнерги кхояр духьа къовсам лоаттабара.

Дукха тоаю юрташкара электролинеш болх бе йола ца йолийташ. Из бахьан долаш а дукха электроэнерги пайда ца эцаш йов. Вай республике дукха я пайда ца луш йола кагий электростанцеш. Уж дIа а яьха йоккхийча линешкара электричество яла еза юрташта, дIакъовла еза цхьайола котельнеш а.

Доклад йистеяьлча къамаьл дир Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода электромастерске начальника нов. **Александрова.** Завода коллективо чIоагIа къовсам лоаттабу, аьлар цо, электроэнерги кхояра. Оборудованега цун низага хьежжа болх байт. Дукха электроэнерги кхое торо хул тха фо кходар бахьан долаш. ДIахо йодача хана электроэнерги кхояра де деза гIулакхаш белгалдаьхад завода коллективо. Уж да насосаш хувцар, кхы а теплообменник оттаяр, лампаш хьаллетаяр а дIайоаяр а автоматически хьисапе хилийтар.

ДIахо къамаьл даьча Грозненски нефтемаслозавода воккхагIа волча механика нов. **Курноскина** дийцар предприятена электрооборудовани лоаттаяра совнархозо кIезига йоакхо еш хиларах. Завода эш йоккха балха коэффициент йола насосаш, хувца деза дуккха а моторащ, цхьабакъда, уж дац.

Совнархоза мехкдаьтта доаккхачеи газовойи промышленноста Управлене керттерча инженера нов. **Михайлова** дийцар электроэнерги кхояра гIулакхацара кхоачамбоацарех а, управлене де лаьрхIачох а.

Нов. Михайлова дийцар Ростоверча треста чуйоагIаш йолча Грознерча электромонтажни заводо кагий двигателаш тоаеш ца хиларах а, из предприяти Нохч-ГIалгIай совнархоза кара хилийта езаш хиларах а.

Совнархозо юрташта дукхагIа новкъостал де дезаш хиларах дийцар Шалински совхоза керттерча инженера нов. **Анохина.**

Совнархоза энергоуправлене керттерча инженера нов. **Уварова** аьлар, дукха йоагаю электроэнерги йIовхал луш йолча прибораша, къаьстта Iай.

Электроэнерги ца хилар бахьан долаш хIанз юртбоахама техника тоаеча хана мастерске латтача оборудованех, пайда эцац механизатораша, аьлар Ачхой-Мартановски районерча Самашкински совхоза керттерча инженера нов. **Широкова.**

«Красный молот» яхача завода керттерча энергетика нов. **Мельника** аьлар, заводе оттаьча шин синхронни двигатело дукха электроэнерги кхое торо хулийт. Кхы а кIезигагIа низ бола синхронни двигателаш оттае лерхI заводе, цхьабакъда, уж ехаш енна заявка кхоачашъяц совнархозо.

Совещане къамаьлаш дир ССКП Грозненски горкома промышленно-транспортни отдела заведующе нов. **Тонконогова,** «Чечингпроекта» керттерча инженера нов. **Кошелева.**

Совещане дакъа лаьцараша республика беррига къахьегамхой электроэнерги кхояра тIахьехаш кхайкарал дир.

ДIахо докладчика белгалдоах планаш увттаеча организацеша предприятешта электроэнерги йоагаяра йоагIачул совгIа нормаш телаш хилар. Цу гIулакхо болхлой электроэнерги кхояра оарцагIабахац. Сов дукха дIаухийт электроэнерги электростанцеша шоай гIулакхашка. Предприятешка а арахьа а ца эшашехь дийнахь лампаш йоагаеш моттигаш дукха нийслу.

Вай декхарийла да, йоах нов. Синельникова дIахо, электроэнерги кхояра дика хьокхамаш долча бригадай, цехий опыт йоаржае, цу гIулакха шерра социалистически яхь йоаржае, дикагIа йола предложенеш балха юкъекхувла, ерригa торонаш гучаяха а царех пайда эца а.

Электроэнерги кхояр духьа къовсам а лоаттабеш дика толамаш даьхад укх шера цхьайолча предприятеша. Грозненски химически заводо 11 бетта 31 миллион, Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводо 2 миллион, «Малгобекнефта» НПУ 2,7 миллион киловатт-сахьат электроэнерги кхояьй. Из царна карагIдаьннад производства организационни гIулакхаш ларттIа дар бахьан долаш. Цхьабакъда, цхьайолча предприятей кулгалхоша кIезига гIайгIа ю электроэнерги кхояра. Масала, «Октябрьнефта» НПУ III квартале нормах йоагIачул 1,5 миллион киловатт-сахьат дукхагIа электроэнерги йоагаяьй. Нормал тIех электроэнерги йоагаяьй «Сунжанефта» НПУ, трамвайтресто, иштта кхычар а.

# ЭЛЕКТРОЭНЕРГИ КХОЕЛГА ЛОАРХIАМЕРА ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ГIУЛАКХ ДА

☆ ☆ ☆

## Электрически а тепловой а энерги кхояра вIашагIтехача республикански совещане хиннараш Нохч-ГIалгIай АССР промышленноста, транспорта, гIишлой, юртбоахама болхлошка, берригача къахьегамхошка даь

# КХАЙКАРАЛ

**ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!**

Вай мехкарча къахьегамхоша Коммунистически парте хьалхленца толамца кхоачашъю дIахо а социалистически Даьхе экономически низ болашагIа хилийтара йола ССКП XXI съездо оттаяь Iалальмате йоккха программа. Экономика дегIаярца цхьана доккхий толамаш даьхад советски Iилма, техника, культура дегIайоалаяра, халкъа хьал-торои культуреи тоаяра.

ВорхI шера план толамца кхоачашъяра эггара лоархIамегIа дола гIулакх да халкъа боахама электрификаци елга керттерадар а долаш йола технически прогресс хадданза лакхъелга. Электричества низаца балхаш делга сихха лакхде, хIаьта, къахьегама овсарал халкъа боахама дерригача доакъошка лакхъе, бахача наха кхоачам хиллал электрически энерги лоаттае торо хулийташ йола энергетически кIийле хьаяьй СССР-е. Цудухьа боккхача лоархIамера гIулакх да хIара киловатт-сахьат электроэнерги кхоелга.

Республикерча промышленни предприятеша семилетка хьалхарча шера кхояьй 43 миллион киловатт-сахьат электроэнергии, 60 эзар тонн условни доагами. Газаца болх бе яьннай Новогрозненски ТЭЦ-а № 3 йола теплоэлектроцентраль, газаца болх бе кийчъеш латт Грозненски ТЭЦ, цо торо хулийтаргья шера 12 миллион сом кходе. Республике дукха я электрически а тепловой а энерги кхоеш йола предприятеши коллективаши. Иштта, Грозненски химически завода коллективо укх шера кхояьй 31 миллион киловатт-сахьат электроэнергии 17 эзар тонн условни доагами, Новогрозненски нефтеперерабатывающи завода, крекинг-завода, «Малгобекнефть» НПУ, «Красный молот» завода болхлошеи специалисташеи кхояьй 7,5 миллион киловатт-сахьат электроэнерги.

Цхьабакъда хIанз а халкъа рузкъа кходара ерригача торонех пайда эцац вай. Боахама доал ца деш а рузкъа доадеш а моттигаш кIезига яц хIанз а.

Партийни, советски, боахама, профсоюзни, комсомольски организацешка, промышленноста, транспорта, стройкай, предприятей, колхозийи совхозийи, Iилма-тохкамеи проектнии институтий, конструкторски бюрой, культурни-вахара учрежденей, совнархозий, министерствай, ведомствай къахьегамхошка ССКП ЦК яздаьча письмона жоп луш тхо, республикански совещане дакъа лоацаш хиннараш, электрическии тепловойи энерги кхое аьнна, дерригача халкъо йолаьча похода юкъе дакъа лаца тIахьехаш кхайк промышленноста, транспорта, стройкай предприятей болхлошка, инженерашка, техникашка, гIулакхерча нахага, юрта боахама къахьегамхошка, Нохч - ГIалгIай АССР берригача къахьегамхошка. Ер гIулакхаш чакхдаха шерра къовсам боаржабергба вай.

1. 1960 шера—семилетка шоллагIча шера энерги пайданагIа йолча оагIорахьа кхом беш дIаяхийтарца, чура торонаш гучаяхарцеи царех пайда эцарцеи ерригача республике гIолла 28 миллион киловатт-сахьатал кIезигагIа йоацаш электрическии 120 эзар мегакалорел кIезигагIа йоацаш тепловойи энерги кхое.

2. Трансформаторашеи электродвигателашеи дикагIа болх бергбола режим а оттаеш, синхронни двигателехи компенсирующи устройстваехи дикагIа пайда а эцаш, республика предприятешкарча мощноста коэффициент юккъера лаьрхIача 0,95 кхаччалца лакхъе.

3. Капитальни ремонташ ярца, ерригача трубопроводаштеи аппараташтеи изоляци ярца 1960 шера пхе процентага кхаччалцеи 1961 шера кхаь процентага кхаччалцеи йовш йола йIовхал лохъе. Заводашка дIабода пар 5 проценти 1960 шера цIи йоаяра сухотрубни система ерригача установкашка кхоачашъярца, арматурана изоляци ярца, 1963 шу тIакхачалехьа паропривод цул пайданагIа йолча электроприводаца хувцарца шера шийлача хана 15 проценти лохбе. 1960-ча шера заводашкара конденсат проектни величинашка кхаччалца юхаоттае.

4. 1964 шу тIакхоачаш ерригa кагий электростанцеш дIаяха, электросистема сетех царех пайда эцаш хинна моттигаш дIа а тохаш. Из де лерхIаш промышленни предприятей транспорта, стройкай болхлошка, инженерно-технически болхлошка, гIулакхерча нахага кхайк тхо колхозашкеи совхозашкеи массанахьа а электрификаци е, производства юртбоахама балхашта юкъе электроэнерги йоалае уж тIахьехаш. 1963 шу тIакхоачаш централыни ремонтно-механически завода районе пайданагIа дола яьш дохка—котельни хьалъяь йистеяккха. Цо торо лургья 30 совгIа кагий котельнеш дIакъовла.

5. Продукце единица яккхарга дIайодача электрическии тепловойи энергега цIаькха юха а хьажа, 1960 шера цунна прогрессивни боарам оттабе.

6. Новогрозненски ТЭЦ пайданагIа хургдолча тайпара хица Iалашъяр духьа, 1961 шера хий ше ухаргдолаш хий Iоадаь лоаттаду шоллагIа гIишло сихагIа хьалъянза яргьяц.

7. Кхо а еш пайдана долча гIулакхашта мара электроэнерги ца йоаярца хьокхам луш йолча хьалха латтача бригадай, цехий, предприятей опыт шерра йоаржае, общественни смотраш лелае, пайда дукхагIа луш йола предложенеш чакхъяхара, предприятешкеи, стройкашкеи, колхозашкеи, совхозашкеи коммунистехи активахи къаьстта комиссеш вIашагIа а ехка, тIахьожам чIоагIбе.

* * *

**НОВКЪОСТИЙ!**

Электрически энергех халкъа боахаме дикагIа пайда эцара хьакъехьа ССКП Централыни Комитето яздаьча письмо кхы а дукхагIа хьинар совдаьккхад тха дукха езача Даьхен ираза духьа къахьега. Халкъа боахаме а вахача моттигашка а электроэнерги нийса дIаахийтар — боккха паччахьалкхен лоархIам болаш гIулакх да.

Оаха, республикански совещане вIашагIкхийттараша, тIахьех промышленноста, транспорта, гIишлой, юрта боахама болхлой, республикера беррига къахьегамхой электрическии тепловойи энерги нийса дIаахийтар духьа лоаттабеча къовсама юкъе хьинаре дакъа лацара. Оаха дош лу Коммунистически парте ленински Централыни Комитета а Советски правительствана а тхоай дош сийленца кхоачашдеи вай мехка коммунизм хьальяра йоккха программа толаме кхоачашъяра гIулакха юкъе тхоашкара доаггIаш дола дакъа лацеи.

**1959 ШЕРА 23 ДЕКАБРЕ ХИННАЧА ПРОМЫШЛЕННОСТЕИ, ТРАНСПОРТЕИ, ГIИШЛОЙИ, ЮРТА БОАХАМЕИ БОЛХЛОЙ РЕСПУБЛИКАНСКИ СОВЕЩАНЕ ДИЙЦА А ДИЙЦА, МАССАВА РАЬЗА А ВОЛАШ ТIАЙИЙЦАД**

## *Электроэнерге кхомбара тIехьа*

СТАЛИНГРАД. Электроэнерге кхомбарга диллача Сталинградски совнархозе дикагIа йола предприяти я тракторни завод. Алхха цхьан автоматно-серийни цехе а октябрь бетта пхи эзар киловатт-сахьат гаргга электроэнерги кхояьй, хIаьта бархI бетта цу цеха коллективо 47 эзар сома маьха электроэнерги кхояьй.

Шера бIаь эзар киловатт-сахьат гаргга электроэнерги кхое предприятега торо хулийташ йола массехк рационализаторски предложени еннай цеха электромонтер волча С. К. Гракова.

СУРТА ТIА: автоматно-серийни цеха электромонтер комсомолец Станислав Граков хьожаш воалл фрезерни станокаш тIа оттаьча электроэнергена кхомбара йолча приспособленешка.

С. Куринина сурт. ТАСС фотохроника.

---

# Наха юкъе беча политически балха теркам тIабахийта

✱

**Б. ГАБИСОВ,**
**парте Нохч-ГIалгIай обкома пропагандаи агитацеи заведующи.**

✱

Къахьегамхошта коммунистически кхетам балара дешаш партийни, советски, профсоюзни, комсомольски, кхыча общественни организацей керттерадараш да хIанз. Вай мехка шерра коммунистически общество хьалъеча хана из иштта ца хилча дарг а дацар.

ХIаьта идеологически балха керттера гIулакх — парте XXI-гIча съезда соцамаши материалаши къахьегамхошка кIоаргга дIайовзийтар да. Къаьгга, сага дика кхетаргволча тайпара хIара советски сага парте съезда идеяш дIайовзийтар — пропагандистий, агитаторий, вай беррига партийни болхлойи активистийи сий дола декхар да.

Цу декхара хьакъехьа боккха лоархIам болаш я «Сталински областерча къахьегамхошта юкъера политически болх барахи из дикагIа тоабарахи» ССКП ЦК-а яь постановлени. Къахьегамхой коммунистически уйланца кхетабе парте ю йоакхо я из, йIаьххача хана хIара партийни организацена оттаяь дика программа а я. Цу постановлене тIа къаьгга дика хьахьекхай наха юкъе бу политически болх тоабара программа, вахаро ше хьахьокхача тайпара наха юкъе агитационни болх бара методаш.

ССКП ЦК цу постановленеца хьалхле а лелаеш, республикерча къахьегамхошта юкъе беш бола политически болх тоабара хьакъехьа цхьайола балхаш даьд областной партийни организаце.

Къахьегамхошта политически кхетам балара болх толамца чакхбоаккхалургбола формаш малагIаш я?

Пропаганда боарами политически агитации боккъонца лакхъянза ярг йоацаш хилар дика кхета а деш, партийни организацеша цIенхаштта теркам тIабахийтаб агитатораш харжара, уж балха дIа-юха нийсбара. Агитколлективаш нийса харжа харах, цар болх дикагIа лостабе ховш хиларах дуккхача даькъе тийша да ворхI шерарча плана декхараш толамца кхоачашдар.

ХIанз республике я 12219 агитатор юкъе вола 830 агитколлектив. Цу агитаторех 3177 саг нохчои гIалгIаи ва. Агитаторашта юкъе 5875 коммунисти 2883 комсомолеци ва. ЧIоагIа гIадвуташ гIулакх да агиторал болх беш производства дикагIа бола болхлой хилар. Производственни заданеш кхоачашъе къахьегамхой оарцагIабаха хов царна шоай дешаца а гIулакхаца а.

Наха юкъе беча агитационни балха тайп-тайпарча дешайи методикайи хьакъехьара агитаторий семинараш шоай хан-ханнахьа ю. Вай республике дуккхача наха юкъе беча политически балха боарам лакхбе торо хилийтай цар. Парте цхьайола райкомаш (Грозненски, Гудермесски, Шелковской, Ножай-Юртовски, кхыяраш а) нахаца дикагIа болх бе йолаеннай.

Республика дуккхача агитколлективаша шоай болх тоабаьб. Царех я Шелковской района Сталина цIерахча колхоза, Грозненски районерча Ермоловски птицесовхоза, Сунженски района XIX-ча партсъезда цIерахча колхоза, Гудермесски района «Дружба» яхача совхоза агитколлективаш.

Городе Грозне хадданза болх беш йолча цхьайолча агитколлективай дика опыт йовз вайна. Масала, дика вIаштIехьабаьккха болх беш я ацетоно-бутилови заводерча клубе массехк шера хадданза болх беш йола агитпункт. Хоржамаш хинначул тIехьагIа а ший планах болх белга хадданза дола гIулакх а хинна дIаэттад цу агитпункте. Наха юкъе тайп-тайпара дола политически балхаш ду цо, депутаташца харжархой вIашагIкхеташ балхаш цу, агитаторий семинараш ю, «справкай стол» да, агитаторий хадданза дола дежурство вIаштIехьадаьккхал. Партбюро секретарь нов. Закаморный, агитпункта заведующи йоакхо еш ба шоаш хьожабаьча наха юкъе агитатораша хадданза беседаши газеташжурналаш дешаши болх бара. Агитпункте болх беш я хьалхле лелаеча наха, завода дикагIа болча инженерно-технически болхлоех вIашагIтеха лекторски группа.

ССКП ЦК ший постановлене тIаьннал партийни организацеша гойтара агитаци тайп-тайпара а хьаьа гIулакх долаш а е еза, цу гIулакха гойтара агитаце ерригача формаех шерра пайда а эцаш. Парте ЦК из указани кхоачашъеш, ССКП обкома бюрос «республикера гойтара агитаци тоаярах» соцам баьб. Укх тIехьарча хана вай республике гойтара агитаце боарам лакхбеннаб. Цун керттера чулоацам ба семилетка доккхий декхараш нахага довзийтар, халкъий доттагIал чIоагIдар, къахьегамхошта коммунистически кхетам балар. Цу гIулакхех лаьца городе а, районашка а хоза кийчдаь щиташ, художественни панноаш, газетий а журналий а ветринаш я. Шерра пайда эцаш я плакаташ, лозунгаш, выставкаш, хьокхамий сийлен доскаш, сатира кораш, сердала газеташ.

Производствона юкъе шерра дикагIа йола техника, комплексни механизации автоматизации йоалае, аьнна парте Централыни Комитета июньски Пленумо яь указанеш кхоачашъе, хьинар тIадахийта къахьегамхоша беча балха хьалхле лелаю республика партийни организацеша. Уж указанеш кхоачашъеча боккха лоархIам болаш я производственни пропаганда, технически товзала пропаганда, рационализаторствои изобретательствои. ДIабахача 10 бетта Iилма-технически темаех лаьца цхьа эзар совгIа лекци йийшай республике. Лекцеш еш Iилмай доктораши кандидаташи, инженераши. Масала, республике эггара йоккхагIа йолча мехкдаьтта машинаш еча «Красный молот» яхача завода партийни организаци хьаэцаргья вай. Укх тIехьарча бетташка цу парторганизаце беча партийно-политически балха юкъе йоккха моттиг дIалоац Iилма-технически пропаганда. Завода вахарца айхха ювзаш а производства механизации автоматизации еча болхлой, инженерий, техникий творчески хьинар айдара тIаерзаяь а, изобретателийи рационализаторийи хIама ловзара уйла шерьяра тIаерзаяь а дIахьу из. Из гIулакх иштта чакхдаккха лерхIаш заводе шиъ Iилма-технически конференци хилар. Дика вIаштIехьаяьккха а дакъа лоацаш хиннача наьха безам боккха болаш а чакхъялар уж. Производства технически прогресс еча боккха пайда баьлар царех.

Iилма-технически пропаганда дикагIа лелаеш хилар масалаш доаладе йиш я республика промышленноста кхыча дуккхача партийни организацей балхах лаьца а. Цхьабакъда, хIанз укх сахьата кхоачам болаш лелаяц производственни пропаганда. Iилма-технически пропаганда лоархIам болаш дикагIа лелае торонаш я вайга, цу торонех пайда эцаш а бац хIанз. Iилма-технически общества болх тоабе лерхIаш инженерно-технически болхлошта юкъе беш бола идейно-кхетама болх дикагIа бе беза. Уж балхаш тоаде лерхIаш хан-ханнахьа «керттерча инженера ди», «конструкторий ди», «керттерча технолога ди» яха гIулакхаш леладергда. Инженерно-технически болхлошта лаьрхIа. Iилманеи техниканеи карагIдаьннарий университет вIаштIехьаяьккхай.

Лекционни пропаганда боккха лоархIам бу парте обкома, Iилмайи политическии хьехамаш доаржадара Общества отделене гIолла укх шера 10 бетта 16 эзар гаргга лекци йийшай, царех парте XXI-ча съездеи ССКП ЦК июньски Пленумеи материалех лаьца 8 эзар гаргга а ешаш. Шоай лекционни болх дика идейни боарам болаш, таханарча вахарах лаьца. хIара лекци дика вIаштIехьаяьккха бе гIерт партийни организацеш.

Лекторски кадраша хадданза кхетама болх а беш, лакхбу идейни боарам. Укх тIеххьарча хана лоархIам болаш хувцамаш хиннад республике лекторий хьакъехьа. Виъ эзар лекторах-общественниках пхи бIаь совгIа лектор ва нохчехи гIалгIаехи шоай меттала лекцеш ешаш. Партийни органаши Общества отделенеши дIахо а лектораш дукхагIа хургболаш болх беш я хIанз, эггара хьалха нохчехи гIалгIаехи болча наьхах, халкъа боахама специалистех бола пропагандисташ а хургболаш.

Хан-ханнахьа хIара квартале лекторий республикански семинараш, курсаш, консультацеш ю. Iилма-атеистически пропаганда лекторий шин кIирагIара курсаш хиннай. Моттигерча лекторски группай хьалхле лелаерашта лаьрхIа семинараш, совещанеш вIашагIъехк, балха опыт вIашийн йовзийт.

Районашка «лекторий ди» увтаделга оамал а хинна дIаэттад. Парте обкома бюрос могадарах «лекторий ди» увттаду ерригача районашка. Сталински областе латтача агитационни балхах лаьца парте ЦК яьча постановленета хьежжа лекционни пропаганда декхараш кхоачашде увтадеш да уж деноаш. Районе социалистически декхараш кхоачашдарах, лекцей чулоацамах, хьада дола декхараш оттадарах лоацца докладаш йир парте райкомий секретараша. Парте обкома, райкомаша, хьехамаш доаржадара Общества отделенейи цар секцейи болх тоабара гIулакхаш увттаду, ешаш йолча лекцей чулоацама хадданза йола контроль лоаттаю. Цхьабакъда из болх хIанз а бе мабоаггIара дика бац хIара районе.

Лекцеш ешийта юкъеувз производства дикагIа бола болхлой, шоай балха опыт ювцаш районаш вIашагIкхийттача къамаьлаш дайт царга.

ССКП XXI-гIа съезд хинначул тIехьагIа наха къахьегача моттигашка дукхагIа еша йолаьй лекцеш. Ерригача лекцей кхаь даькъах ши дакъа заводашка, колхозашка, совхозашка, цехашка, бригадашка, отделенешка, фермашка еш. ХIара клубе, культура ЦIагIа а Двореце а, ахканарча киноплощадкашка болх беш лекторещ я.

Иштта лекцеш ешара гIулакх дика латте а, цхьаболча бехкпокхамерча новкъосташа кIезига теркам беш хиларах кхетамаш доаржадара Общества цхьаболча членаша, лектораша общественникаша лекцеш еша шоашта беннача тешамах пайда ийбу. Масала, нов. Скрыпника (пенсионер) укх шер 9 бетта 99 лекци йийшай мах а эцаш. Уж лекцеш ешарах 4,5 эзар сом совгIа ахча ийцад цо. Лектора нов. Жукова цу хана чухь 90 лекци йийшай маьхах. Лекцеш ешарах 4 эзар сом совгIа ахча ийцад цо. Хьехамаш доаржадара общества член а цун республикански отделене болхло а волча нов. Штефана мах боаккхаш 55-и мах боацаш 52-и лекци йийшай. Цу бакъдараша дика хьагойт хьехамаш доаржадара Общество цхьаболча наха хIама йоаккха моттиг хилар. Уж тайпа гIулакхаш ла йиш йолаш дац.

Лекционни пропаганда тайп-тайпара йола формаш лелаю республике. Масала, Грозненски районе шерра даьржа гIулакх да дийнахьара кинолекторий. Староюртовски, Грозненски шурий совхозийи № 1 йолча шурий совхозеи хьайбай боахама болхлой боккхача безамца хьежар «Дошо тха», «Комбинированни доакъараш», «Украина фермашка» яхача кинофильмашка. Массаз а кино хьахьокхалехьа наха къамаьл ду парте райкома болхлочо-лектора е юрта боахама специалиста. Шоаш дика активисташ хилар хьахьекхад керттерча агронома нов. Федорова, райсельхозинспекце керттерча зоотехника нов. Янова, кхыбараша а.

ЧIоагIа дукха лекцеш еш цхьаца долча гIулакхехи производства доакъоехи лаьца. Масала, Сталински

(ДIахододар 4-ча оагIа тIа).

*Дунен халкъашта юкъерча гIулакхех*

# *Парагвая патриоташа герз бе деллад*

Пожарни охранага хоамаш ду щит. Цу щита тIа юкъ-юкъе оарц дехаш лампилгаш леталу. Нью-Йоркерча цхьан газето яхачох, цу щитах тара леталу Латински Америка карта «кхерамерча гIулакхех» хоам беш: Панама, Доминикански республика, Никарагуа, Эквадор... Укх деношка кхы цхьаькха а лампочка сийрда лотаелар — хоам хилар. Инарала Стреснера диктатура духьал герз бе а делла, нах гIайттаб Парагвае. Парагвайски эмигрантий герзаца кийчъеннача группаша республика къулбехьени къулбехье-малхбоалени моттигашка чухьийлха, паччахьалкхен эскарашца тIемаш доладир.

Къиза цензура а оттаяь, латтача гIулакхий бокъонца дола хьал къайла дахьа а гIайттарий низ махулла кIезигагIа ба ала а гIерт Iаьдал. «Мятеж йохаяь дIаяьккхай»,—аьлар доккхал а деш Парагвая чурча гIулакхий министра Инсфрана. Цхьабакъда, печатои радиоси деча дуккхача хоамаша йоах, Инсфрана сов хьалха даьд доккхал. Масала, гIайттарий командованецара цаI мара воацача Пренса Латина яхача агентства журналиста хоам бу, Парагвая Iаьдала «гIайттарий керттера низаш дохаде маганзар» яхаш. Партизанаша санна тIом а беш, чIоагIа къовсам лоаттабу цу низаша, йоах корреспондента. Франс Пресс яхача агентства Вашингтонерча корреспондента яхачох США столице из гIулакх довзача гIозараша йоах, «парагвайски революци бокъонца бола граждански тIом а хинна дIаоттар кхерам болаш я».

Восстанена хьалхле лелаераша радиоца хьакхайкаьй парагвайски халкъа революционни къовсама программа. Цу программо йоах, Стреснера а цунна тIехьарча берригача наьха а диктатура—даьхенна баь тийша болх, парагвайски халкъа духьал даь доккха зуламаш да. Йоккха я цу зуламий список. Парагвайски Чаколаьттах доалла Iалаьмате дукха мехкдаьтта хайра доацаш доадар, кIезига оттаяь налогаш, баьнна пайда паргIатта дIабахьа йиш йола бокъо, гуарани яхача къама ахчан девальваци, таможенни доагIар даларах мукъабалийтар — уж а кхы дукха дола гIулакхаш а даьд хьалхле лелаеча гIозаро американски бизнесменашта. Из гIулакх даьд цар мохк беха а къахьегамхой халача хьал тIа а боллашехьа.

Мохк бовха шоашта бокъо ялара США монополистически гIозараша дас санна новкъостал ду Стреснера Iаьдала. Укх шера апрель бетта Парагвае кортамукъален къовсам сихбеннача хана, цигарча США посола Плезера нахага къамаьл дир Стреснера политика дика могае гIерташ. Иштта цо даьча къамаьло эгIазйигар парагвайски общественность.

Парагвае набахтенашка эзараш лийца нах боахк. Диктатура духьал баьнна эзараш нах боабаьб. Эттача моцалои деча Iазапои республике бахача нахах кхоалагIа дакъа кхыча мехкашка а баха лажкъа безача оттабир. Парагвая Компарти гучахьа болх бе йиш йоацача яьнна хьулалуш я, хIаьта цун лидераш Антонио Майдана, Альфредо Алькорта, Хулио Рохас, кхыбараш а набахтенашка боахк. Либеральни фебреристски оппозиционни партеш болх бе йиш йоацаш бокъонех яьхай. Укх тIеххьарча шерашка мохк хадданза тIема хьале ба.

Дукха ха яьккхар Парагвая оппозиционни низаша вIашагIкъоастадаь. Ер шу долалуш юххье республике хабар кхаьчар эмиграце Парагвая «къам мукъадаккхара цхьа барт бола фронт» вIашагIъеллай аьнна. Цунна юкъе яхар мехка ерригa оппозиционни партеш. Цул тIехьагIа диктатура кхы дIахо ловргьяц парагвайски халкъо; идеологически уйлаш моллагIаш яле а, диктатура духьал мел волчун цхьана вIашагIкхета ха тIакхаьчай, аьнна хоам арабаьккхар фронто.

20-ча декабре Рейтера агентства корреспондента хоам бир хьалхагIа Пуэрто-Стреснер оалаш хиннача Пуэрто-14-де-Майо яхача парагвайски городе гIайттарий правительство хьахиннай аьнна. Правительствона юкъе бахаб либеральни партегара виъ министри фебреристашкара 5 саги. Цу корреспондента яхачох йоккхалга диллача республике шоллагIа йола город Энкарнасьон массехк оагIорахьа го баь я гIайттача партизаний группаша.

Парагвае латтача цу гIулакхаша латино-американски ерригача прогрессивни общественноста уйла тIаэзай. Кортамукъал яккха хьдда чIоагIо яьча парагвайски патриоташта йизза тIехьа я из.

**В. ЛЕВИН.**

## Башха дика итогаш

ПРАГА, 24 декабрь. (ТАСС). Керда шу тIакхача гарга эттача укх деношка Чехословаке къахьегамхоша шоллагIча пятилетка диълагIча шера баьча балха итогаш ю. Предприятена тIехьа предприяте области тIехьа областо декхараш кхоачашдарах — укх шерара халкъа боахама план ханал хьалха кхоачашъе рапорташ тел. Кхыча предприятеел хьалхагIа производственни задани кхоачашъяьй столица предприятеша. Иштта ханал хьалха шера йоагIа промышленни продукци арахецара план кхоачашъяьй мехка эггара йоккхагIа йолча промышленни центра — Брненски области заводий, фабрикай, шахтай коллективаша. Цу областерча 314 предприяте коллективаша шу йистедалалехьа кхы тIа а 172 миллион крона мах бола продукци арахецаргья. Иштта дола къахьегама толамаш даьхад мехка Пльзенскии кхычеи областий болхлоша.

Шахтераша а иштта рапорташ тел план ханал хьалха кхоачашъярах. 81 миллион тонн гаргга кIор баьккхаб цар. Керда шу тIакхачалехьа кхы тIа а цхьа миллион тонн совгIа кIора боаккхаргба.

Дуккхача предприятей къахьегамхоша республика планови заданеш ханал хьалха кхоачашъяр — къахьегама хьинар а творчески инициатива а лакхъяларах, мехка чухь социализм махулла чехкагIа хьалъе дуккхача наха лоаттаеча яхьах хьахинна гIулакх да.

# АКАДЕМИК П. З. ЗАХАРОВ

*(Керда даь тохкамаш)*

ДIадахача шера март беттеи укх шера август беттеи «Грозненский рабочий» газета тIа кепа теха араяьккхар нохч-гIалгIай сий долча воIах художниках-академиках П. З. Захаровх язъяь статьяш.

ХIанз укх сахьата кхы тIа а дикка документальни материалаш кораяьй из вувцаш, графика, портретни а духовни а живописа гIорваьнна дика мастер хиннача цун вахари цо баь болхи бовзийташ.

1819 шера 15 сентябре А. П. Ермолова приказах йохаяь дIаяьккхача Дадай-Юрта П. З. Захаров ваь хилар техка гучадаьннад (Ц. Г. А. Д. А. ЕрмоловгIар фонд). Беррига нах боабаь, хIалакяь хиннай из юрт. Го баь чуберзабаь, цу юртара нах—боккхий нах, кхалнах, бераш а тIехьа, — шоаш бовлца лийтаб.

Цу хана човнаш хинна яла йоаллача шийнанна юххе салташта кораваьв кхо шу даьнна кIаьнк. Лечара кIалхарваьккхав из салташа («Буйный Терек» яхача ший книжка тIа Х. М. Мугуева ше мадарра дувц Дадай-Юрт йохаяр). Захар яхача салтечо дIаийца хиннав из. Цу салтечо цул тIехьагIа 1822 шера 3-ча марта Кабдарера Катехи яха юрт йоаккхаш плен воалаваь лезгин а шийга хьаийца хиннав. Нохчочох Петри лезгинах Павели аьнна цIераш техкай цо.

Салтечун Захара цIерах фамили дIайолаеннай: Захаров Петр Захаровичи Захаров Павел Захаровичи волаш. Хьалхарчох академик хиннав, шоллагIвар салте а волаш Грозне веннав.

1823 шера 25 августе 6 шу дола Захаров 21 пехотни дивизе 3-ча бригада командирага, А. П. Ермолова даь веший воI хулача Петр Николаевич Ермоловга кхоач. Цо хьал а кхеву из.

Ше воккха художник хинначул тIехьагIа М. Ю. Лермонтова портрет ду Захарова. Укх шера 30 августе «Грозненский рабочий» газета тIа араяьлар «Хьанах льаьца язъяь я «Мцыри» яха поэма, аьнна статья. Цу поэма тIа да укх тайпара дешаш:

«...Цкъа эрсий из цхьа инарал
Лоам гIолла Тифлисе вахар;
Есар вола кIаьнк цо вихьар.
Гаьнарча наькъа халоно
Бер оттош чIоагIа кIалдитар,
Ялх шу да аргдолаш из дар...»

Цу тайпара, инарала вига кIаьнк ялх шу долаш хиннав.

Нагахь санна лозаваь хинна кIаьнк салташа хьалъийца вале, из бакъдеш е мугIараш доалю йиш я:

«...Лоам чур лиг мо кхераш,
акха,
Тростник санна мела,
сатташ...»

Дуккха дийша а культурни а волча саго П. Н. Ермолова шийна тIаийцар дIахо йодача хана кIаьнк кхевара а кхетавара а гIулакх. «Хьаькъал, беркат хилари нахаца Iымерза хилари бахьан долаш массане лархIа а лоархIар из, веза а везар». (Ц. Г. А. Д. А. ЕрмоловгIар фонд).

Ший даь веший воIах доахкача гIулакхашта а оамала а цхьаккха хIама тара доацача А. П. Ермолова а оалар цох: «воша Петр веза ца велча варгвоаца саг ва цунах тамашийна дика гIулакхаш дахкар бахьан долаш». (XVIII—XIX бIаь шерашка эрсий портреташ, С. П. Б., 1907 шу, том 3). Дуккха доллашехьа а, бераш дукха дезар Петр Николаевича, цар йоакхо а йора, царца Захаров а волаш, (ворхI бер дар цун ший).

Воккха говз варгвола кIаьнк художествай Петербургерча Академе вохийташ къахьийгар императора Александра 1-чун статсекретара Петр Андреевич Кикина, Екатерина II-чун адъютант а фаворит а волча инарала Александр Матвеевича Дмитриева-Мамонова, кхыбараша а (Ц. Г. А. Д. А. ЕрмоловгIар фонд).

1830 шера художествай Петербургски Академе юстара ученик волаш дIаэц Захаров, хIаьта 1836 шера сурташ дехкаш толамаш дахар бахьан долаш ший лоIамера (классни воаца) художник ву цох.

Художнико ше ваьхача тайптайпарча ханашка ший кулгаца яздаь массехк итташ письмо да хIанз корадаь.

Дуккхача письмош тIа цо къаьстта белгалдоаккх ший вахар, шийгара къел, ше беча творчески новкъа духьал увттараш.

Из кхеваьчо шийна мотар дешехьа а, чIоагIа а чехка а лазаро кIалвутт Захаров. Доазол дехьа ваха уйла хул цун, цига ваха новкъостал а дех цо Петр Николаевичатара.

«Сомий къонача гаьна шолгIар эшаш санна новкъостал эш зIамигача сага а» йоахар цо.

Доазол дехьа вахарах дог доахилга йоал, яхаш язду Захарова ший письмо тIа. Цу хьакъехьа княгиня Мария Петровна Волконскаяс новкъостал дарга а хьеж из. Бакъда, кхайкор котдоал, кер чура цIий аха долалу.

Иштта цамогаш волаш, доазол дехьа вахарах дог а дилла, 1841 шера Захаров шийна ваха хIама яккха эскаре поселене департаменте балха вода. Петр цхьоалагIа волча хана денз мел хиннача салтий формай сурташ дехк цо.

ТIа-тIа а котдувлача лазаро иразага дог доахилга йоаю цун. Цкъа письмо тIа цо язду:

...«ДIадаха шу дагадоха унзара да, со шунцига венача шера тара да из»... яхаш.

Ше ваьча мехка юхаваха, из бIаргабов ца кхер кхераш чIоагIа гIайгIа еш хиннай цо. Из бакъдеш да М. Ю. Лермонтова яздаь е мугIараш а:

«Дог лазаш хайр сона тIаккха.
Ваьча мехка ваха цIаккха
Сай йиш хургйоацилга...»

Шийх доккха лазар доаллашехьа а, П. З. Захарова творчески болх битац, дуккхача а выставкашка дакъа лоацаш хул из. ХIаьта материальни хьал ший во хилар бахьан долаш цхьаьцца болча наха сурташ дехк, хьех, заказах портреташ доах. ЧIоагIа а дуккхача хана а болх баьчул тIехьагIа, 1843 шера академика цIи лу цунна. Академика цIи ялалехьа а из еннaчул тIехьагIа а творчески толамаш дахарах дукха дото медалаш еннай художника.

Хьалха довзаш хинначарел совгIа, ше кхеваьчун заказах Захарова яздаь хиннад паччахьа портрет, зIамига саг волаш даьккха ший портрет, къонача Некрасова портрет, ше кхеваьчун портрет, инарал-лейтенанта С. П. Новикова сесага журналистка Ольга Алексеевна Новикова портрет. Новикова дуккхача хана Лондоне яьха я, ший литературни салон а йолаш. Художнико акварелаца дуккха балхаш даьлга гучадаьннад. Цо даьча портретехи графически балхахи гуча да говза, талант йолаш, анатоми довзаш из хилар. Даха а доагIаш 19 хьалхарча ах бIаь шера эрсий культура ганза юкъе дахар цун балхаш. Ала а доагIаш аьлар цох «Брюллова шийгар дIаийккхача дикагIа вола портретист лерхI цох»...

«Моление о чаше» яха сурт даккха художника дагадехача хана, цун 36 шу ха йолаш, 1852 шера кхайкорах веннав академик нохчо П. З. Захаров.

Цунна дагадеха хиннар малагIа сурт да ала хала да. Цхьабакъда, цунгара гIайгIа, бала, лазар, ког мел баьккхача цунна хулаш хинна халахетар дагадехача, ший даьй мохк а вахар а хьахьокхаш дола сурт даккха уйла хиннай цун, оалалу.

Воккхача художника произведенеш тохкаш хадданза болх бе беза. Цун творчество йовзар нохчийи гIалгIайи халкъий культура дIахо дегIайоалаяра боккха лоархIам болаш да.

**Н. ШАБАНЬЯНЦ,**
**архитектор.**

## Хьуна гIулакх ду

Шоашта юкъе шерра социалистически яхь а йоаржаяь Шелковской лесхоза болхлой коллективашеи специалисташеи Iалаьмате доккхий толамаш даьхад укх гураха. Лесхоза массайолча коллективашта юкъе боккха толам—хьалхара моттиг яьккхар Бороздински лесничества нов. Н. Раллос кулгалдеча коллективо. Хьу юкъера нийлхъяь цIенъярай, хIаьта къона гаьнаш дIайогIарай шера йола план тIеххкхоачашъяьй цар. Шоай болх дика бовзаш а шоаш ца кхобеш дика къахьегаш а хиларах, шоашта тIадилла гIулакх тешшаме кхоачашдарца а белгалбаьннаб нн. Н. Пинчугова, Е. Зубкова, И. Жилин, иштта кхыбараш а.

**М. ТКАЧЕНКО.**

## Пенсионерий йоакхо е

Дукха ба заводашка, мехкдаьттан промыслашка, кхы а дуккхача предприятешка 30—40 шера болх баьчул тIехьагIа пенсе тIа баха Грознерча Октябрьски районе баха пенсионераш. Царна лаьрхIа вIалла кино хьокхац, лекцеш ешац, хIаьта беседаш а яц. Цу хIаманна терко е еза района кулгалхоша.

**И. ЛЮЛЯКИН,**
**милицен сержант.**

## Пионераша салташца доттагIал леладу

Дукха ха йоаццаш № 25 йолча школера пионервожате салтий болча а ена уж школе хьоашалгIа бийхар. Школе 5-ча «б» класса шефство лелае лаьрхIар салташа. Комсомола комитета заседани хилча рядовой салте нов. Дуда цу классе пионервожати хержар.

Сакъердаме сбораш ю цо пионеращца. Пионераш керда иллеш даха, сурташ дехка, кхыдола хIамаш де Iомабу.

Пионераш а баьхкар салтий болча сбор е, аьнна. Салташа вIашагIъеллай автокружок. Сакъердаме беседа йир младши сержанта Хешлина улицашка гIолла дIа-юха мишта аха веза, аьнна тема а йолаш. Эпсара нов. Костенкос турпалаш бола летчикаш бийцар. Сбор йистейоалаш салташа Дуда а Мосийчука а галстукаш дIаэхкар пионерашта. Кхы а дикагIа деша, аьнна, салташта дош делар пионераша.

ХIанз хIара шинара дийнахьа салте Дуда ший пионераш болча вода.

**Сурта тIа:** салте Дуда а пионераш а отличница йолча Чистяковай дневникага хьожаш боахк.

**А. АНТОНОВА**
**сурт а текст а.**

## *Шера план 17 ди хьалха*

Столярни изделеш еча завода коллективо дош деннадар ССКП Центральни Комитета июньски Пленума сийна социалистически яхье а яьнна укх семилетка хьалхарча шера продукци арахецара план ханал хьалха, 25 декабре кхоачашъе, аьнна. Коллективо денна дош харц хиланзар.

2 миллиони 200 эзари сома маьха столярни изделеш арахеца езаш хиннача планал 2 эзар совгIа уж ара а хецаш, йиллача ханал 11 ди хьалхах кхоачашъяь яьлар завода коллектив шера план.

Укх деношка, даьха толамаш дувцаш заводе хиннача митинге ер шу чакхдала йисача хана кхы а 150 эзар сома мах болаш йола продукци арахеца аьнна барт бир къахьегамхоша. Из да цар 1960 шера чотах кердача шера дола къахьегама совгIат.

БIарччача шера производстве тIехдика болх барца коллектива юкъе а белгалбаьлар Останина бригадацара сборщикаш-столяраши, Петросяна цехера болхлойи, раскройщикий бригадацара нн. Хоровотидии, Бацалови, Чимаеви.

**Р. МУЦОЛЬГОВА.**

## Кагирхошта—технически говзал

ВЛКСМ ЦК VI-ча Пленуме оттаяь «Болхлойи юртарча кагирхойи общеобразовательнии культурно-технически боарам лакхбара» йола решени дог раьза а долаш тIаийцар Каргалински районерча кагирхоша. Комсомольски организацеша яьча собранешка гучадаьлар беррига кагирхой деша безам болаш болга. Цудухьа района ерригача колхозашкара комсомольски организацеша лаьрхIад, семилетка шоллагIча шера чIоагIагIа къахьега кагирхоша кхы а дикагIа дешаргдолаш.

ДIахо мел йодача хана дегIайоагIаргья юртбоахама техника, арахецаргда керда электронохараш, фермашка, массайолча балхий участкашка йоагIаргья вай хана хила безаш бола боккха кхетам ца хилча Iомаюларгйоаца техника.

«Ще ахархо» яхача колхоза комсомольски организаце шоаш яьча собране оттадир, комсомола кхайкарала сихха жоп луш, вай хана хила безаш бола боккха кхетам баккхара. Укхаза лаьрхIар агрономически курсаш хьаелла, аьнна, хIаьта комплексни бригада керте латта П. Лукичевас кулгал а дергдолаш. Юрта боахама институт а яьккха хIанз колхозе зоотехникалла болх беш болча Викторен Раисаси ШляховгIара №№ 1, 2 йолча МТФ-ка зоотехнически курсашка хьехаргда. Цул совгIа, колхоза къона механик-комсомолец Н. Богатырев керте а латташ тракторни бригадай мастераш арахецаш йола школа хьаелла лаьрхIад комсомольски организаце.

ВЛКСМ ЦК Пленума а районни актива а материалаш ювцаш комсомольски собранеш хинна ши кIира а даьннадоацашехьа шоай решенеш кхоачашъе йолаеннай комсомольски организаци. Курдюковская яхача станице а, Сары-Су яхача поселке а вIашагIъехкай бархI шера дешар хьехаргдолаш сайрийнара школаш. Районе мел йолча колхозашка хIанз вIашагIйохкаш латт агрономийи зоотехникийи дешар хьехаргдола кружокаш. Дубовская яхача станицера механизатораш шоашкара техника Iомае болабеннаб. ДикагIа бола комсомольцаши кагирхойи вузашкеи техникумашкеи деша хьожабе лаьрхIад ерригача комсомольски организацеша.

Кагирхошта масса тайпара дешар хьехача колхозийи предприятейи специалисташа дакъа лоац.

Массаволча кагирхочо дешаргдолаш болх вIаштIехьоаккха лерхI района комсомольски организаце.

**Г. ЛАТЫШЕВ,**
**Каргалински ВЛКСМ РК секретарь.**

# Наха юкъе беча политически балха теркам тIабахийта

**(ДIахододар. Долалур 3-ча оагIо тIа.)**

районе укх ворхI шера химически промышленность дегIайоалаярах лаьца дуккха лекцеш ергья.

Къахьегама коммунистически бригадашта еша дуккха лекцеш оттаергья. Масала, «Красный молот» заводе «Болх а бе ваха а ваха коммунистически хьисапе» яха дуккха лекцеш йийшай.

Республике районашка пропагандистски группаш ухийт, лекцеш еша ахийтарал совгIа наха юкъе бу политически болх тоабе а. Цу группашта юкъе хул лектораш, культура Министерства болхлой, нохчийи гIалгIайи писателаш, республикански газетий болхлой, ВЛКСМ обкома болхлой, кхыбараш а. Иштта болх баьчул тIехьагIа 10—12 ди даьлча пропагандисташи йоагIаш йолча райкома бюрои наха юкъе бу политически болх тоабара хьакъехьа дагаювл. Райкомо кхоачамбоацарий тохкам беш критика а йийя, пропагандистски группа болх республикански газеташ тIа арабоаккх. Иштта группаш хиннай Ачхой-Мартановски, Урус-Мартановски, Шалински районашка.

ЧIоагIа лакх ца йича яргьяц вай Iилма-атеистически пропаганда. Вай республике эггара а лоархIамегIа дола политически гIулакх да из. Дына духьалара пропаганда ю вайцига, цу хьакъехьа цхьадола толамаш а даьхад вай. Масала, «Ди—халкъа опиум да» яха лекцеш Наурски районерча станице Калиновке ахкан замалахь йийшачул тIехьагIа, станице бахача наха юкъарча собране старообрядчески киназ дIакъовла соцам бир.

Курчалоевски районе бусалба наьха мурдий тоабаех цхьа тоаба еха дIаяьлар. Нохч-ГIалгIай мехка чухь эггара хьалха нохчаша шоаш дувца доладир бусалба дына ислама духьалара хьехамаш а из харц хилар а. Цу хьакъехьа кхы а дукха печата тIа язде лерхI дIахо йодача хана. Дына духьаларча пропаганде дика болх хьахьекхар Ачхой-Мартанерча журналиста нов. Хункаева. Вай республике Iаьдалгара мукъа болаш а Iаьдалгара мукъа боацаш а болх беш киназаш, ламазаш ду цIенош а маьждигаш а да, мурдий цхьайолча тоабаша шоай болх юха дIаболабаьб. Дикка дукха кагий нах юкъе бахаб мурдашта. Республике дахача халкъашта юкъе къамий моастагIал оттаце гIерт мурдаш. Вай дына духьалара болх во беча моттигашка мурдий тIулакх чIоагIлу.

Дукха ха йоаццаш комсомола Курчалоевски райкома бюрос ВЛКСМ членалара нохчий ворхI йоI дIаяьккхар. Уж комсомоле хьаийца дукха ха яр, бакъда билеташ дIаэца райкоме бахка тиганзар цар. Уж хIана бахканзар къоастаданзар райкомо. Дына хьехам комсомольций хьехамал котбаьлар. Мехкарий даьша шоашта могар, шоашта дулур дир уж комсомолах къоастабе, хIаьта комсомольцаша цхьаккха а хIама а данзар уж комсомоле бусаргболаш.

Вай меллелча вай идейни моастагIий гIулакх лакхлу. 1959 шера 12 июле Грознерча киназе духовни семинариста Барышевске «Заветы Ильича» яхача Грозненски района газета болхло йола Артамонова Инна югаш бокъонца дына Iаьдалах мах бир.

Артамоновас геттара дика дешаш йистеяьккхай Нохч-ГIалгIай педагогически институт. Партийни органе болх беш хиннай из. Шеко яц редакцерча цун новкъосташта из киназерча шоферца гIулакх доагIаш хиннилга ховш хилар а. Шоай ханнахьа хьехам а баь, юхаяккханзар цар Артамонова.

Духовни семинаре деша вагIа Гречихин 1956 шера августа бетта кхаччалца городе Грозне 7-ча треста СМУ болх беш вар. Ставропольски духовни семинаре ше деша дIаийца хилар хойташ дена каьхат кадрай отделе нов. Литвиненкота дIахьекхар цо (Литвиненко цу хана парторганизаце секретарь яр). Гречихинаца цхьаккха тайпа къамаьл а ца деш 7-ча треста СМУ хьалхле лелаечо 18 августе № 77 йола приказ техар «деша водаш хиларах Гречихин мукъавоалийт» аьнна.

ССКП ЦК постановлене тIа оттадаьча декхарашка хьежжа каха юкъе беш бола кхетама болх тоабаьб республика культурно-просветительни учрежденеша, дикагIа долча тайпара къахьегамхоша салоIилга вIаштIехьадоаккх цар. Художественни самодеятельность дегIайоагIаш хилар къаьстта белгалдаккха дезаш да. 11000 саг юкъе а волаш 623 художественни самодеятельноста кружок я республике хIанз болх беш. Укх тIеххьарча хана нохчехи гIалгIаехи бола нах бахача районашка художественни самодеятельноста коллективаш хьахиннай. Юртарча культпросветучрежденешта дикка новкъостал ду города Грозне культура учрежденеша.

Бахача наха кино хьокхара гIулакх дIахо йодача хана тоаде вIаштIехьдаьккхад. 1959-ча шера керда 8 киноустановка хьайийлай, районашка 25 киноаппаратура комплект яхьийтай. Цар торо елар кино дикагIа хьокха. Республике ерригаш а 250 киноустановка я. «Советски Союза Коммунистически парти—советски халкъа сийлахь-доккха толамаш вIаштIехьадоахар я» яха а кхыйола а кинофестивалаш яьй. Республика киносето толамца кхоачашъю производственни план.

Областной партийни организацена дика новкъостал ду печатои радиоси республика къахьегамхошта юкъе беш бола политически болх тоабеча. Газеташеи радиоси дуккхача наха дIайовзийт ССКП XXI-ча съезда решенеш, семилетка керттерча теоретически практическии декхараштa хетаяь йола статьяш хан-ханнахьа арайоах.

Къахьегамхошта юкъе беш бола политически болх агитколлективай, цхьацца болча агитаторий-общественникий балха опыт дукхагIа ювца йолаяьй газеташа. «Грозненский рабочий» газета ший оагIонаш тIа районах «агитаторий заочни школа» яха статьяш арайоах. Цхьаболча хьалхле лелаеча партийни болхлой, агитколлективай а агитпунктий а хьалхле лелаерий статьяш боккха практически лоархIам болаш я.

Нохчаштеи гIалгIаштеи юкъе беш бола агитационни болх тоабе лерхIаш парте обкомо пропагандаи агитацеи отдело нохчийи гIалгIайи меттала маIан даь «Агитатора блокнот» арадоах. Агитаторий блокнота тIа язду наха юкъе беча политически балха опытах лаьца, агитаторашта долча новкъостала материалаш арайоах, беседай тематика увттаю.

Радиовещанеи телевиденеи комитето «радио гIоллара культура университет» яха передачаш ю, сатирически журнал увттаду. РадиоладувгIархоша боккха кхетам а сакъердам а эц царех.

ССКП ЦК постановлени кхоачашъеш кIезига хIама даьдац областной партийни организаце. ЦхьабакъдахIанз а кIезига дац вай кхоачамбоацараш. Уж дIадаха беррига теркам тIабахийтаб партийни организацеша. Доккха кхоачамбоацар да наха юкъе беш бола политически болх массадолча тайпара бола баха нах юкъе а озаш ца бар. Кхоачамболлаш цу балха юкъе дакъа лацац дуккхача партийни, советски, профсоюзни, боахама хьалхле лелаераша, хIаьта иштта инженерно-технически болхлоша, юрта боахама специалисташа. Цхьайолча партийни организацешка кхоачамболлаш оттадаьдац агитатораш лахара, уж дIа-юха балха тIа хьожабара, кхетабара гIулакх. Дика кийчбаланза бола нах наха юкъе беча агитационни балхаш тIа увттабеш кIезига моттигаш яц.

Культурно-просветительни учрежденей балха тIехь цIенхаштта кхоачамбоацараш да. Царех дуккханеша шоай болх вIаштIехьбоах цхьан тайпара, предприятей, колхозий, совхозий вахарца айхха бувзам боацаш. Культура Министерства мела хьалхле лелаю культурни гIулакха, балха тIехь хила йоагIа инициатива яц цун.

Цхьабакъда шеко хила ягIац Iоаяьча балха опытах бокъонца пайда а эцаш, республика партийни организацеша наха юкъе беча политически балха кхоачамбоацараш дIадоахаргхиларахи, агитационни болх тахан хьалхашка латтача декхарашка хьежжа лакхбергхиларахи, семилетка сийлахь-доккхий декхараш толамца кхоачашде цар къахьегамхой оарцIагIбоахаргхиларахи.

### ПРОИЗВОДСТВАЦА АЙХХА БУВЗАМ ЛОАТТАБУ ШКОЛА

Укх шера къаьстта дика вIашагIцеллад Грознера № 7 йолча юкъерча школа дешархошта теоретически а практически а кхетам дIабалара гIулакх. Теоретически дешар лакхденнад цу школе хьехархоша шоай низ ца кхобеш дика хьехаш хиларах а, каст-каста консультацеши дополнительни занятеши еш хиларах а.

Юкъерча школа дешархошта говзал Iомаергйолаш «Красный молот» яхача заводе производственни цех хьайийлай. Спецовкаш тIа а ювхаш боахк кагирхой шоашта хьайийлача цехе къахьегаш. Цхьабараш ковнашца оатхалаш тоаеш, шоллагIбараш шоашта хьехаш волча производственни мастера нов. Магоса оттаьча чертежаца болх беш ба. Царна юкъе ва дуккхача гIулакхашца ше дика болхло а рационализатор а хургволга хьахьекха дешархо нов. Царев.

Болх баь йистебаьнначул тIехьагIа тархеш тIа инструменташ дIатIа а ехке шоаш болх баьча моттигашка ядийса аьшкаши стружкаши дIа а яхе нув а хьакхе цIенъю ерригa цех дешархоша-производственникаша.

Каст-каста болх йистебаьнначул тIехьагIа дешархошта дукха везача мастера нов. Магоса гулбу кагирхой. Балха хьакъехьара хаттараш ду цо царга, цул совгIа шоллагIча дийнахьа шоаш бергболча балха план а оттаю.

Иштта производстве къахьийгачул тIехьагIа юкъера школа яьккха боаллашехьа цар балха квалификаци йолга тешал деш документаш лургда кагирхошта.

**М. ХАСМАГОМЕТОВ.**

### КЪАХЬЕГАМХОЙ ДЕПУТАТИЙ ГРОЗНЕНСКИ ГОРОДСКОЙ СОВЕТА ЙИЪЛАГIА СЕССИ ГУЛЬЯРАХ

Къахьегамхой депутатий Грозненски городской Совета исполнительни комитето Грозненски городской Совета депутаташка дIахойт, 30 декабре, кхаьрача дийнахьа Къахьегамхой депутатий Грозненски городской Совета йиълагIа сесси гульеш хилар (VII гульеш йола). Сесси хьаелл филармоне здане 13 сахьат даьлча (Ленина улица, 16).

Редактор **М. К. ЛЬЯНОВ.**

## Тахан кинотеатрашка

**Челюскинций цIерахча кинотеатре.**

Йоккха зал — **«Лакхехьарча обществе бода никъ».**
Долалу: 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10.

ЗIамига зал № 1 — **«Лакхехьарча обществе бода никъ».**
Долалу: 8.30, 10.30, 12.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30, 10.30.

ЗIамига зал № 2 — Берий сеанс — **«Керда Гулливер».**
Долалу: 9.

ЗIамига зал № 3 — Берий сеанс— **«Кхетамерча наькъа такилгаш».**
Долалу: 9.15.

**«Заречни улицера бIаьсти».**
Долалу: 11.15, 3.15, 7.15.

**«Дукха веза доттагIа».**
Долалу: 1.15, 5.15, 9.15.

28 декабрь ерригача залашка — **«Лукашера эгIар».**

**«Родина» яхача кинотеатре**

Берий сеанс — **«На графских развалинах».** Долалу: 9.

**«Малышка».** Долалу: 10.10, 11:55, 1.40, 3.25, 5.10, 6.55, 8.35, 10.15.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Сталина улица, 23. ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 2-41-23: редактора зам. — 2-07-01; бехктоккхама секретара — 2-25-72; Корректорске—2-30-91; партийни вахарен экономики отделий — 2-25-72;

СФ03684 1918 шерарча 11-ча августа цIерах йола типографи, Нохч-ГIалгIай АССР, г. Грозный, Революце проспект, 30/3. Заказ 7812